

עש"ק פר' וירא תשע"א

נשמתין חדתינ

רשימות מדא"ח
שנאמרו מפי מו"ר שליט"א
בשב"ק פר' נח תשע"א

—פנימי לבאי ביהמ"ד תו"ח—
לא מוגה

יוצא לאור ע"י מכון
"יום החכמה"

שע"י ישיבת "תורת חכם" ללימוד הנגלה והנסתר
רח' אהלי יוסף 4, ירושלים עיר"ק תובב"א

להלן רשימת שיעורי התורה המתקיימים בבית מדרשינו במשך השבוע

שיעורים באדיש

- ❖ שיעור בנמרא מסכת בבא בתרא, מפי הר"ג המפורסם ר' יהושע כהן שליט"א, בימים א'-ה' בין השעות 4:00-5:00 אחה"צ.
- ❖ שיעור בשער הכוונות למהר"י זי"ע, מפי מו"ר הגה"צ שליט"א, בימים א'-ה' בין השעות 7:00-8:30 בערב.

שיעורים בלשח"ק

- ❖ שיעור בספה"ק שיהות הר"ן, מפי מו"ר הגה"צ שליט"א, וסדר התרת קללות לפי מנהג הרש"ש זי"ע, בליל שישי בשעה 8:00.
- ❖ שיהת קודש ברעוויא דרעוויין שלוש סעודות (מוזמן צה"כ דר"ת).

ניתן לשמוע שיעורי מו"ר שליט"א ב"קול הלשון"

- ❖ **שיעורים באדיש:** טל' 03-6171086 (באמריקא: 6469777900 בענגלאנד: 1617985500)
 - שיעור בספה"ק אוצרות חיים – שיעור מס' 1 (באמריקא ובענגלאנד: 3-4-37-61)
 - שיעור בספה"ק רחובות הנהר, נהר שלום, סידור הרש"ש – שיעור מס' 3 (באמריקא ובענגלאנד: 3-4-37-63)
 - שיעור בחסידות (פר' השבוע) – שיעור מס' 2 (באמריקא ובענגלאנד: 3-4-37-62)
 - שיעור בספר נתיב מצוותיך ואוצרות חיים – שיעור מס' 5 (באמריקא ובענגלאנד: 3-4-37-65)
 - שיעור בשעה"כ שבת – שיעור מס' 6 (באמריקא ובענגלאנד: 3-4-37-66)
 - שיעור בספר אדיר במרום לרמח"ל (טל' 03-6171041) – שיעור מס' 2 (באמריקא ובענגלאנד: 2-7-5-2-62)
- ❖ **שיעורים בלשח"ק:** טל' 03-6171041 (באמריקא: 6469777900 בענגלאנד: 1617985500)
 - שיעור בספר התניא – שיעור מספר 1-2 (באמריקא ובענגלאנד: 2-7-5-2-1)
 - שיעור בסה"ק שיהות הר"ן (ושער יחו"א) – שיעור מס' 3 (באמריקא ובענגלאנד: 2-7-5-2-3)
 - שיעור בסה"ק ליקוטי מוהר"ן – שיעור מס' 1-3 (באמריקא ובענגלאנד: 2-6-5-2-4)
 - שיעור בסה"ק עץ חיים – שיעור מספר 1-1 (באמריקא ובענגלאנד: 2-7-5-2-1)
- ❖ **שיעורים באנגלית:** טל' 03-6171002 2-4-9

כמו כן ניתן לשמוע כל השיעורים בזמן אמירתם בטל' 03-6171002 (באמריקא: 6469777900).

אפשר להשיג הקלטות השיעורים ממערכת קול הלשון בטל' 02-5816622.

ניתן לקבל את הקונטרס מידי שבוע בדואר אלקטרוני ע"י משלוח בקשה לכתובתנו:

tc7@neto.bezeqint.net

ויהי רצון שבבית התורה הקדושה נזכה להתדבק בו ית' בראוי
ולעשות רצונו בלבב שלם למען לא נכוש ולא נכלם לעולם ועד
ונזכה בולנו יחד לביאת משיח צדקינו בב"א.

מכון "יום החכמה"

ת.ד. 5245 ירושלים

טל': 057-3153884 טלפקס: 02-5389584

נשמתין חרתיין

חלק משיחות קודש שנאמרו בשב"ק פרשת נח תשע"א(*)

ליל שב"ק בסעודה

סחטה ענבים ונתנה לאדם, ואי' בזה בספה"ק (שפתי כהן בראשית דף י"א) שאם היה אדה"ר ממתינ עוד כמה שעות עד ליל שב"ק היה מתיר ה' ומצווה לקדש על מיין ענבים זה קידוש היום באופן של מצוה, וכל החטא היה בזה שלקח הדבר באיסור קודם זמנו. ואמנם אנו בקידוש היום על היין עוסקים בתיקון חטא אדה"ר (כדמשמע מהש"ך הנ"ל), ואמר מו"ר במליצה שעפ"י יש מעלה למקדש על מיין ענבים שכמו שהחטא היה במיין ענבים כך התיקון צריך להיות במיין ענבים [ובודאי דבפשטות ההלכה הרי אי' במג"א (סי' רע"ב סק"ג) דיש עדיפות ומעלה למי שיכול לקדש על יין ישן ולא על יין מוגתו, אך היות שיש הרבה בנ"א שהשי"ת עשה שקשה להם במבטם לשתות יין ונצרכים מחמת כן לקדש על מיין ענבים, והרי כל מאי דעביד רחמנא למב עביד וא"כ בע"כ שיש גם מעלה פנימית במיין ענבים, וע"ז י"ל טעם הנ"ל בכדי לעשות התיקון באותו אופן של הקלקול].

שיטת הגריש"א בענין מיין ענבים עם חומר משמר

ג] ונכנס מו"ר עי"ז לדבר מענין מיין ענבים בזמננו, שא' מגדולי הפוסקים בזמננו (הגריש"א שליט"א) סובר

דבר בעתו מה טוב לעסוק בשב"ק זו בבירור דין מיין ענבים

א] לפני קידוש כשמוזג מו"ר מיין ענבים לקדש עליו כדרכו החל לדבר מענין זה דמיין ענבים לקידוש, ואמר שענין זה קשור לפרשתנו, שנה נכשל ע"י היין שגרם לו לשכרות וכו', וכדברי חז"ל (בראשית רבה ל"ג, ג') "ויחל נח איש האדמה" – "נתחלל ונעשה חולין". ובודאי שלנח הצדיק תמים היו כוונות קדושות וסודות בזה שהתחיל לעסוק בשתיית יין [ואולי בכדי לנסות לתקן חטא אדה"ר, שלחוד מ"ד היה חטא עה"ד ביין, וע"י שתיית היין בקדושה מתקנים הפגם שפגמו ביין וכדאי' בעין ענין זה מרביו"ל (לקו"מ קמא תורה קע"ז) שמי ששותה במוחין קדושים כראוי יכול לכפר עוונות ע"י שתייתו וכנרמו ב"זיאמר י"י פלחתי בדברך" ר"ת **כוס**, עיי"ש]. ויתכן שאם היה נח יודע שגם מיין ענבים דינו עפ"י תורה כיון לכל דבר לא היה שותה דוקא יין המושכר אלא היה עושה את התיקונים במיין ענבים ולא היה נכשל, וא"כ דבר בעתו מה טוב לעסוק עתה בבירור ובמו"מ בהלכה זו.

ב] והזכיר את דברי חז"ל (בראשית רבה י"ט, ה') שלמ"ד עץ הדעת גפן היה (ברכות מ' ע"א) היה החטא באופן שחיה

(*) מו"ר ביקש לכתוב שהפוסקים בהלכה המובאים פה אין לסמוך עליהם למעשה (והסביר שיש חילוק בין תשובה בשעת מעשה לפסק קבוע ואכמ"ל).

שמיין ענבים שמוסיפים לו חומרים משמרים שלא יוכל להיווצר ממנו יין בשום אופן אין לו דין יין וברכתו שהכל וכו' (ורק מיין ענבים שעבר פיסטור כלבד ואין בו תוספת חומרים משמרים דינו כיון, משום שהפיסטור אינו מבטל מהמיין לגמרי את היכולת לתסוס ולהיחפך ליין, וכשחם יין ביקבים לוקחים מהמיין ענבים המפוסטר שברשותם והופכים אותו ליין כמש"כ במועו"ז המובא להלן), ושיטת הגריש"א הנ"ל מבוארת בארוכה בספר שבות יצחק הל' פסח פי"א אות ג' עפ"י דברי הב"י בס"י ר"ב בשם ארחות חיים דעל האירופי מברך שהכל, ופי' בשו"ת כנה"ג סי' א' דהיינו שמוסיפים בענבים עפר לבן ידוע כדי שיעמוד היין במתיקותו וכו', וכ"כ בשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תשכ"ט, עיי"ש [ואמנם מביא שם מהגריש"א שחלק אחד יין מזוג בג' חלקי מיין ענבים ברכתו בפח"ג, ואף שיינות שלנו חלשים לענין מזיגה במים (וכדאי' בפמ"ג סי' ר"ד א"א סקט"ז ועו"פ שביינות שלנו החלשים ימוזג רק במיעוט מים ורוב יין) מ"מ במיין ענבים שהוא מין יין מסתבר דמהני וסגי בשיעור רבע יין לברך בפח"ג ולקדש עליו עכ"ד, ובאמת ברמ"א (סי' ר"ד ס"ה) אי' שמספיק שישית יין (וכן נהג למעשה כ"ק מוהר"א מבעלזא זי"ע למוזג הקידוש בשישית יין ישן), וי"ל שהגריש"א חושש לשיטת המחבר שם (וכפי' הכף החיים סקל"א שהמחבר והרמ"א נחלקו בזה ודלא כפי' המ"כ שם סקב"ט וסקל"א) דבעינן רבע יין, ואכמ"ל].

ביאור חשש המועדים וזמנים לענין קידוש

ד' ומצינו עוד אחד מפוסקי זמנינו שחשש לסברא הנ"ל והוא במועדים וזמנים (ח"ג סי' רנ"ה בהערה) שגם הוא מסתפק לגבי בפח"ג במיין ענבים שהוסיפו לו חומר משמר, ומסיק דמסתבר דלכו"ע אינו ראוי לקידוש שאינו ראוי כלל לניסוך עיי"ש, ולכן

מסיים שם כדאי להחמיר לכתחילה בקידוש של ליל שבת [ואולי מעמו משום שישנם ראשונים (כמו המפרש בגמ' נזיר ריש ד' ע"א) שם"ל שקידוש על היין בשבת הוא מדאורי, ואף דלהלכה קי"ל שהוא מדרבנן מ"מ כתב הפמ"ג (בפתיחה הכוללת ח"ג אות ח') דכל מקום שתקנו חז"ל הוספה במצוה דאו' והוא לא עשה כן לא יצא יד"ח המ"ע דאו', וכדאשכחן לגבי מי שהיה ראשו ורובו בסוכה וכו' (עיי"ש שחולק על המג"א הידוע שבס"י רע"א סק"א הסובר דיוצאים יד"ח קידוש דאורייתא בתפילת שמו"ע, ופוסק הפמ"ג דאין יוצאים יד"ח קידוש דאו' בתפלה משום דחז"ל תקנו שיהא הקידוש דוקא על היין, ונראה מזה שאף שכותב בתחילת דבריו דהא דאין יוצא המצוה מה"ת זהו בעובר על תקנת חז"ל במזיד, אין כוונתו שמתכוין למרוד במזיד ח"ו בחז"ל, שהרי המתפלל שמו"ע אין כוונתו לעשות נגד חז"ל, אלא צ"ל דכוונתו במש"כ "אם הויד" לאפוקי במה ממשיך שם אח"כ דבאם לא היתה לו אפשרות לקיים את דברי חז"ל והוא אנוס, כגון שאין לו יין לקדש עליו, יצא יד"ח קידוש דאו' בקידוש ללא יין כלל, דבאונס לא הפקיעו ממנו חז"ל מצות התורה], וא"כ אם נימא דתוספת החומר פוסלו משם יין הוי כקידש ללא יין ולא קיים המ"ע דקידוש כתקנת חז"ל על היין וא"כ יש סברא לומר דלא יצא אף מן התורה כנ"ל, וכ"ז כתבנו לפרש דיתכן דזהו סברת המועו"ז אך באמת נראה דאין דברי הפמ"ג שייכים לענינינו, שהרי המקדש במיין ענבים נהג כהפוסקים דלהלן המקילים בזה, כדין ספק דרבנן לקולא, וא"כ קיים דברי חז"ל כפי תקנתם שהם בעצמם תיקנו שיהא בתקנותיהם הדין שספיקם להקל, וכן בכוס א' דקידוש דליל הסדר מחמיר המועו"ז שלא לקדש במיין ענבים שיש בו חומר משמר, אך בקידוש היום ובהבדלה ובשאר ג' כוסות א"צ להחמיר [וצ"ב מעמו במה שמחמיר בכוס א' דקידוש ליל פסח יותר מג' הכוסות האחרות, שלכאו

הוא גם בתוספת חומר משמר), וכן רבים מגדולי פוסקי דורנו סתמו שמיין ענבים ברכתו בפה"ג ומקדשין עליו, כגון בשבט הלוי (ח"ט סי' נ"ח) ובמשנה הלכות (ח"י סי' ס"ז) ועוד (ואף שאין מתייחסים להדיא לשאלת תוספת החומרים, מ"מ מדלא חילקו בין סוגי המיצי ענבים אף שידוע לכל שהרבה מהמיצים בימינו מוסיפים עליהם חומרים וכו') נראה דלא ס"ל לחלק בזה. והסמך ע"ז מו"ר את דברי הגה"ק מבומשאמש זי"ע שכל הוראה שהתפשטה לנהוג כמוה בכל ישראל הר"ז כהוראה מקוימת מהסנהדרין בלשכת הגזית, והסביר מו"ר כוונת הגה"ק מבומשאמש דהיינו כשלא הצליחו החולקים על ההנהגה לעשות כנגדה מלחמה חזקה באופן שידוע לכל שאין ההנהגה הזו מוסכמת לכל, וכמו בענינינו שדעת החולקים אינה מפורסמת ואינה ידועה כמעט, שנאמרה דעתם בצורה של קול ענות חלושה ולא באופן של מלחמת ה' בגבורים, ובכה"ג שנתקבלה ההנהגה למעשה בכל ישראל ללא קול חזק של עוררים עליה הוי סימן שהסכימו עליה מן השמים והוי כפסק הסנהדרין.

דעת הרב מצעלים והגרשז"א שיוצאים במיין ענבים יד"ח ושמחת בחגך וביאור שיטתם

[ז] בשעת הסעודה הוסיף מו"ר חידוש גדול שאף לגבי לצאת יד"ח מצות ושמחת בחגך יש דעות בפוסקים שאפשר לצאת יד"ח גם במיין ענבים וא"צ דוקא יין שיש בו כח המשכר, וכדאי' כן בנמעי גבריא (הל' יו"ט ח"ב פנ"ד ס"ט) בשם הרב מצעלים והגרשז"א, וכן אי' בהליכות שלמה (מועדי השנה ניסן-אב פ"ט הערה 78) מרשימות וכתבי תלמידיו "וכן לענין מצות שמחת יום טוב היתה דעת רבינו דסגי במיין ענבים, והשיב לשואל דלא מצינו שהשמה ביין היא ע"י זה שראוי לשכרות דוקא שהרי גם ע"י

בכל הד' כוסות יש אותו חיוב דרבנן (ואם יש מקום לחלק בין כוס א' לשאר כוסות זהו רק לגבי ענין העדפת יין ממיין ענבים, שיש מקום לחוש להשימה שנביא להלן שהובת השמחה מדא' היא אף בלילה א', וכחשימות דלהלן שהחובה היא פ"א ביום ופ"א בלילה, וכיון דהוי נידון בדא' הרי לכה"פ כוס א' מהכוסות ישתה ביין ולא במיין ענבים, אך אין שייך לחלק בין הכוסות לגבי נידון דידן דתוספת החומרים שבמיין ענבים), אבל מסיים שצ"ע שכמדו' שנהגו להקל היום אף בליל שבת (ודבריו שם רק במיציים שהוסיפו בהם חומר למנוע תסיסה, אך באלו שעברו רק פיסטור ללא תוספת חומרים כותב כנ"ל שכשרים לקידוש).

מנהג כלל ישראל בענין זה דלא כגריש"א

ה] אך מו"ר אמר ע"ז שאמנם צדקה עדות המועד"ז הנ"ל שלא נתקבלה שיטה זו אצל כלל ישראל, ורוב בני' בכל העולם נוהגים במיין ענבים שיש בו חומר משמר כל דיני יין (שברכתו בפה"ג ופוסט כל שאר מיני משקין ומקדשין עליו וכו'), וכדאי' תשובה ארוכה ע"ז במנח"י ח"ח סי' י"ד (והוא דן בארוכה כשמוסיפים חומר הנ"ל ודן בדברי הכנה"ג והרדב"ז הנ"ל עיי"ש), וכן מסיק במקראי קודש להגרצפ"פ (ח"ב סי' ל"ה), וכן פסק הגרשז"א (מנחת שלמה ח"א סי' ד') לגבי פיסטור שאף שאפשר דתו לא חזי לתסוס ולחיות ממש יין מ"מ כיון דמיד כשנסחט כבר חל עליו שם יין לקידוש ולברכה לכן שפיר נשאר בדינו אף אח"כ כיון שגם עכשיו הוא טוב לשתיה (ואף שלא מזכיר שם הגרשז"א אופן דתוספת חומרים מ"מ נראה דלסברת הגרשז"א אין חילוק בזה).

[ו] ולמעשה התקבלה דעה זו ברוב תפוצות ישראל כמש"כ בפסק"ת (סי' ר"ב הערה 18 דעמא דבר לברך בפה"ג על מיין ענבים והמחמיר יחמיר לעצמו עיי"ש), והוא מזכיר שם רק ענין הפיסטור, אך המנהג

ושמחת בחגך מדאו, וכדאי ביראים (מצוה קכ"ז וקכ"ז בדפוי) שבכל דבר שלבו מוצא בו שמחה וקורת רוח באכילה ושתיה וטיול ובכל דבר ששמחה הוא לו חייב לעשות, וכן פסק השאג"א (סי' ס"ה) דמקיימים מצות השמחה מדאו' בכל דבר המשמח [ועיי"ש בשאג"א מה שמוכיח את חידושו הנ"ל מגמ' פסחים פ' ע"א, שאי' שם בגמ' שמפני הצורך מטמאין אדם בשרץ בערב פסח היות שיש לפסח תשלומין בפסח שני וכו', ומשמע בגמ' שם דיש מקום להתיר אף לממאותו במת אם לא יפסיד עי"ז לגמרי את קרבן חגיגה, ולכא"ו הלא מפסידים ממנו קיום מצות שמחת החג בשלמי שמחה שלא יוכל לאכלם בששת הימים הראשונים דהחג מחמת טומאתו, וש"מ שמדאו' יוצאים יד"ח שמחה בכל דבר, ונוסף לציין על הוכחת השאג"א שאף לפוסקים הסוברים שמותר לפטור האדם ממצוה קודם בא זמן חלות המצוה (והארכנו בכירור השיטות בענין זה בתשובה שכריש ים החכמה שנה זו) וא"כ לשיטתם צ"ב מה ההוכחה ממה שמטמאים אדם קודם הרגל שלא חל עדיין החיוב דהשמחה ברגל, וצ"ל שלכו"ע חל החובה לדאוג עבור קיום מצות השמחה במועד עוד לפני הרגל (ואולי מדין דשואלים ודורשים ל' יום קודם הרגל בעניני הרגל שי"א שהוא חיוב מדאו', והוא המחייב לדאוג לכל מצוות הרגל ל' יום קודם הרגל) דהא אשכחן בגמ' להדיא (ר"ה סוף ו' ע"ב ובפרש"י שם) שיש חיוב לעלות לירושלים כדי לקיים מצות ושמחת בחגך בשלמי שמחה, וא"כ א"א ליישב דברי הגמ' בפסחים דמטמאין וכו' משום שהיו קודם הרגל ולא חל עדיין חיוב השמחה, ואכמ"ל יותר בזה].

[י] והנה משמע מדברי השאג"א שבימינו יכול לקיים מצות שמחת יו"ט בכל דבר שמשמחו וא"צ דוקא בבשר ויין, אלא

אכילת בשר מקיים מצות שמחה אף דאין זה שייך לסוג שמחה של שכרות כלל וה"ה מיין ענבים, אולם מי שאפשר לו ודאי ראוי שיקיים מצוות קידוש וארבע כוסות ושמחת יו"ט בהידור ביין גמור (רשימות וכתבי תלמידים) ובע"פ הוסיף רבנו דאף דבמנחת שלמה (קמא סי' ד' אות ג') מבואר דמיין ענבים אינו משמח, עיי"ש, היינו בסתמא, אבל מי שלפי מזגו מרגיש שגם מיין ענבים משמחו שפיר יוצא בו ידי שמחת יו"ט עכ"ל הליכות שלמה.

[ח] והוסיף מו"ר עוד ששמע מבן הגרשו"א ששמע מאביו ששאלו אותו מה החילוק בין משקה מיין תפוזים למשקה מיין ענבים, והלא שניהם אינם משכרים ואין משפיעים השפעה ושינוי באדם, ומדוע אפשר לצאת יד"ח שמחה במיין ענבים ולא במיין תפוזים, וענה הגרשו"א שמי ששימח את עצמו במיין תפוזים הרי לא שמח ביין, אך מי ששימח את עצמו במיין ענבים הרי מכיון שמיין ענבים נקרא ג"כ יין ("יין מגתו") והשותה יודע ומכיר בעצמו שלפי מזגו הוא נהנה ושמח משתיית המיין, א"כ שימח את עצמו ביין ויצא ידי חובה דושמחת בחגך ביין. והיינו דלהגרשו"א ענין השמחה מהיין אין חכונה מכח המשכר שבו, אלא שהחיוב הוא ליהנות ולשמוח בשתיית יין למי שנהנה מיין, וכמו לפוסקים (מהרש"ל וב"ח ועוד) שיש חיוב לשמוח בבשר אף בזה"ז, דאינו מחמת שיש בבשר כח לשמח מחמת עצמו, אלא שיש ליהנות ולשמוח מהבשר, וה"נ ביין.

דעת היראים והשאג"א דבכל דבר המשמח מקיימים חמ"ע דושמחת בחגך

[ט] והזכיר מו"ר דרך אגב שאמנם ישנן דעות בפוסקים שבכל מאכל ומשקה ששמחים ונהנים בהם מקיימים מצות

דיעצו לנו חז"ל האופן הראוי לקיים המצוה כל אחד כפי רגילותו לשמחה, שהקטנים נותן להם קליות ואגוזים והנשים קונה להם בגדים ותכשיטים והאנשים בבשר וביין כדאי ברמב"ם, ואינה אלא עצה בעלמא שגילו לנו חז"ל שדברים אלו הם המשמחים הרגילים והמשובחים, אך באמת לשאג"א לא מהויכים לשמחה דוקא בדברים אלו אלא יכול כל אחד לשמח את עצמו בדברים החשובים המשמחים את לבו.

יא] והנה כתב השאג"א בסוף דבריו (שכס"ס"ה הנ"ל) שכן נראה מדברי הרמב"ם בספר המצוות (עשין נ"ד) בביאור מצוה זו וז"ל "וכלל באמרו 'שמחה בחגך' מה שאמרו ג"כ שמה בכל מיני שמחה, ומזה לאכול בשר בימים טובים ולשתות יין וללבוש בגדים חדשים ולחלק פירות ומיני מתיקה לקטנים ולנשים, ולשחוק בכלי ניגון ולרקוד במקדש לבד והיא שמחת בית השואבה, זה כולו נכנס תחת אמרו 'שמחה בחגך', ומה שיתחייב מהם יותר שתיית היין לבד כי הוא יותר מיוחד בשמחה" עכ"ל, ופירש השאג"א ברמב"ם דכוונתו דהחיוב שזה בכל מיני שמחה. ואמנם לדברי השאג"א קצ"ב במש"כ הרמב"ם בסו"ד בסה"מ שיתחייב מהם יותר שתיית יין לבד וכו', שמשמע שיש חובה בשתיית יין דוקא, וכן בספר היד (פ"ז מהל' יו"ט הי"ח) כתב הרמב"ם שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין, והלא בכל רהיטות לשונו דהשאג"א אין מוזכר שיש חיוב בבשר ויין יותר משאר שמחות (ורק בזמן שביהמ"ק קיים כותב דהיה חיוב נוסף מדא"ו בשלמי שמחה בנוסף על שאר שמחות, אך בנוגע לזה"ז אין מוזכר בדבריו חיוב נוסף חוץ משאר שמחות).

יב] ובתחילה סבר מו"ר לומר דהשאג"א ג"כ מודה דיש חיוב

מדרבנן לשמח עצמו בבשר ויין דוקא (בנוסף על שאר שמחות), אך אינו מזכיר זאת בדבריו היות שהוא דן רק לגבי החיוב דא"ו דשמחה בחגך, ולא בא לבאר החיובים מדרבנן שיש במצות השמחה. ולביאור זה מש"כ הרמב"ם בסה"מ שיתחייב יותר היין וכו', וכן מש"כ בספר היד דאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין, הוי מדרבנן. אך מסקנת מו"ר דא"ו מסתבר שיהזור השאג"א כ"כ הרבה פעמים שבוזה"ז יוצאים יד"ח השמחה בכל דבר ולא יזכיר אפי' פ"א שמדרבנן בעינן דוקא בשר ויין. לכן פירש מו"ר שס"ל לשאג"א שבשר ויין הוי בחי' דוגמא בעלמא, שהם הדברים הרגילים המשמחים לסתם אדם וע"כ סתם אדם משמח עצמו ברגילות בהם, ובפרט ביין שהוא יותר מיוחד בשמחה וע"כ בסתם מתחייב האדם בו יותר מבסתם שמחות, אך הרוצה לשמח עצמו בדבר אחר ולקיים בו המצוה הרשות בידו.

שמה גם השאג"א מחייב שתיית יין במועד ודחיית מו"ר לזה

יג] ופלפלו התלמידים עם מו"ר דאין מוכרח דדעת השאג"א דאין חובה לשתות יין במועד ויוצאים המצוה בכל שאר שמחות, דהלא השאג"א כתב שם להדיא בסוף התשובה הנ"ל דאף דמ"ע של שמחה נוהגת מה"ת בכל דבר בכ"ז בזמן שביהמ"ק היה קיים היו חייבים לקיים המ"ע בשלמי שמחה דוקא, וכותב שם שמוכח בכל פ"ק דחגיגה ובהרבה מקומות דזה מדא"ו, ומפרש שם דכיון דאשכחן דכתב רחמנא להדיא שמחה גבי שלמים על כן אם יש בידו להביא שלמים ברגל חייב בהן בנוסף על כל שאר מיני שמחות כיון שמצינו בהן שמחה בפסוק להדיא, ורק באופן שהוא טמא שא"א לו בשלמי שמחה הרי הוא יוצא יד"ח המ"ע דא"ו בשאר מיני שמחות שיש יכולת

בידו לקיימן, וע"כ יכולים לטמאות א' קודם הרגל אע"ג שיפסיד קיום מצות שמחה בשלמי שמחה דהא אין מצות שמחה חלה עליו בשלמי שמחה כיון דנטמא קודם הרגל ויכול לקיים מצות שמחה בשאר כל מיני שמחות שבידיו לקיימן עכת"ד דהשאג"א שם.

יד] ולפ"ז יש לומר דה"נ ממש הוא לגבי חובת היין, דכיון דאשכחן בקרא להדיא דכתיב שמחה גבי יין (ויין ישמח), א"כ י"ל דכשיכול לשמח עצמו ביין חייב ביין מדא"ו (ואין יוצא בשאר השמחות אף שגם בהם מקיים שמחה מדא"ו להשאג"א), ודומיא דבשר חגיגה שכשיכול חייב מדא"ו לשמח עצמו בבשר חגיגה בנוסף על שאר השמחות, ורק נשים וקטנים שא"א להם לשמח עצמן ביין, או מי שהיין מצער ומזיקו ואינו יכול לשמח עצמו ביין והרי הוא דומה בזה לנשים וקטנים, הם נפטרים בשאר שמחות ללא יין (ולפ"ז אותו אדם שטימא ושילחו מירושלים שימח עצמו גם ביין הו"ז ממה ששימח עצמו בשאר שמחות).

טו] ודחה מו"ר דברי התלמידים הנ"ל, דלא יתכן דס"ל לשאג"א שיש חיוב מדא"ו בשתיית יין בנוסף על שאר שמחות ולא יזכיר זאת כלל בדבריו (כמו שמזכיר החיוב דשלמי שמחה), וכל סתמות לשונו משמע דבזה"ז מקיימים המ"ע בכל השמחות ואין מוסיף שום חיוב בנוסף לשאר השמחות. ופירש מו"ר ההסבר בזה (דלכא"ו הלא אשכחן בקרא לשון שמחה על יין כדאשכחן לשון שמחה על שלמי שמחה) דקרא ד"ויין ישמח לבב אנוש" אינו פסוק בתורה, ואין לפרש כוונת הקרא דושמחת בחגך על שמחה שאינה מופיעה בתורה דדברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן [ואמנם לריב"ב דס"ל דבזה"ז אין שמחה אלא ביין דכתיב "ויין ישמח" וגו', ולהשו"ע הרב

דזה מדא"ו י"ל דס"ל דאף דדברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן מ"מ כאן הוי גילוי מילתא בעלמא דיין הוי דבר המשמח וממילא מתפרש קרא דושמחת על יין, וכדא"ו כן במס' ב"ק (דף ב' ע"ב) דאיכא למילף דנגיחה בקרן מקרא דדברי קבלה מהאי טעמא דהוי גילוי מילתא בעלמא, אך השאג"א פוסק כשיטת הרמב"ם, והרי הרמב"ם אינו פוסק כריב"ב, כדחזינן דאינו מחלק בדבריו בין זמן המקדש לזה"ז, ובשיטת הרמב"ם י"ל כנ"ל דליכא למילף חיוב יין מקרא דדברי קבלה וכו' אלא בשר ויין הוי בבחי' עצה טובה בעלמא.

הקושיא דלכא"ו דברי הגרשז"א מתיישבים רק לדעת המהרש"ל והב"ח הפוסקים כהרמב"ם שהשמחה בזמנ"ז בבשר ויין

טז] והקשו התלמידים למו"ר על דברי ההליכות שלמה הנ"ל (שיוצאים יד"ח במיץ ענבים משום שמדמה השמחה ביין לשמחה בבשר, שכמו דשמחה בבשר היינו הנאה מטעמו הערב, כן שמחה דיין היינו הנאה ממשקה הנקרא יין אף שאין בו כח המשמח מצד עצמו), דהלא אה"נ שלשיטת השאג"א הנ"ל דס"ל דיוצאים יד"ח שמחה בכל דבר המשמח הרי בודאי שהשמחה במיץ ענבים מקיים בזה המצוה (אלא דלדבריו דהשאג"א הרי השמחה במיץ תפוזים הוי כמו מיץ ענבים), וכן א"ש הגרשז"א אליבא דשיטת המהרש"ל (יש"ש ביצה פ"ב ס"ה) והב"ח (סי' תקכ"ט) והד"ח (כמובא בדרכ"ת סי' פ"ט סקי"ט) דס"ל דאף בזה"ז הוי חיוב לאכול בשר, ופסקו כדברי הרמב"ם (פ"ו מהל' יו"ט ה"ח) שכתב שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין ולא חילק בין זמן שביהמ"ק קיים לזה"ז, ולדידהו אתי שפיר ראיית הגרשז"א, דכמו דהשמחה בבשר היינו שיש ליהנות ממאכל החשוב דהבשר

שמחה בכל דבר המהנה ומשמח (דהא כתב דאין יוצאים יד"ח בבשר חולין בזה"ז, ומשמע אף הנהנה ושמח בו), וכן נראה בפשטות דלדבריו שמחה אינה הנאה מהטעם של האוכל (דהא בבחי' ההנאה מהטעם של האוכל אין חילוק בין טעם בשר שלמי שמחה לבין טעם בשר סתם), אלא בעינן מדאו' דבר שיש בו כח מיוחד לשמחה, ובזמן ביהמ"ק היה זה בבשר שלמים דייקא וכנ"ל, ועכשיו יוצאים המצוה ביין דוקא משום שיש בו כח שמחה מיוחד מצד עצמו (כמש"כ כן הפרישה בסק"א בארוכה), וא"כ לשיטת זו דהשו"ע הרב והביאווה"ל מסתבר לכאו' דכיון דבמין ענבים מצד עצמו אין בו כח השמחה (וכדאי' להדיא בגמ' תענית ל' ע"א וסנהדרין ע' ע"א דין מגתו אינו משמח, וכן קי"ל בשו"ע סי' תקנ"ב ובמ"ב סק"ז שמן הדין מותר לשתות יין מגתו בסעודה המפסקת בערב ת"ב מטעם שאינו משמח, ורק מן המנהג אסור) אין יוצאים יד"ח המצוה במין ענבים ודלא כהגרשו"א.

חיוזק דעת הגרשו"א מביאור הערוך לנר בדעת הרמב"ם

יט] וליישב דברי הגרשו"א הנ"ל י"ל דס"ל דאף דהב"י תמה על הרמב"ם בחיבורו, מ"מ כיון דלא פסק בשו"ע דעתו להדיא דלא כהרמב"ם, סובר הגרשו"א דאפשר לפסוק בזה כהמהרש"ל והב"ח שפסקו כשיטת הרמב"ם שמשוה בשר ויין אף בזה"ז ולשיטתם הוי ראייה הנ"ל ראייה נכונה שכמו שבשמחה בבשר היינו הנאה מהטעם שבו ה"נ ביין, וא"צ שמחה מכח המשכר שביין.

כ] ובפרט דמצאנו עוד אחד מגדולי האחרונים שלפי ביאורו ברמב"ם מוכח בדרך נוסף דלהרמב"ם אפשר לקיים מצות שמחה במין ענבים, דהנה

ה"נ השמחה ביין היינו שיש ליהנות ממשקה החשוב דהיין, ולשיטתם י"ל כדברי הגרשו"א דהנהנה ממין ענבים שהוא ג"כ מין משקה החשוב דהיין ג"כ קיים בו המצוה.

דעות הפוסקים המחייבים שמחה ביין דוקא ולדבריהם לכאורה לא מתיישבים דברי הגרשו"א

יז] אולם הקשו התלמידים דאשכחן דעות בפוסקים שלדבריהם בזה"ז א"א לקיים מצות שמחה דאו' בבשר חולין (אף שיש בו הנאה ועונג) אלא בעינן לקיים המצוה דאו' דוקא ביין, והם ס"ל לפסוק כשיטת ריב"ב (פסחים ק"ט ע"א) שבזמן שביהמ"ק קיים היו מקיימים המצוה בשלמי שמחה דוקא (ולא בבשר אחר שהיה בו אותו טעם של שלמי שמחה) היות דנאמר בקרא דשלמים הרי הם משמחים (והיינו בבחי' כח רוחני של שמחה שהיה מושפע במתנה משמים על האוכל בשר שלמים), ובזה"ז מקיימים המצוה רק ביין שנאמר בו "ויין ישמח לבב אנוש", וכן כתב הב"י בסי' תקכ"ט דיש לתמוה על הרמב"ם הנ"ל מדוע לא פסק כשיטת ריב"ב הנ"ל, ואף שבשו"ע לא כתב הב"י את דעתו בזה בבירור (שבסעיף ב' שמבאר אופן קיום השמחה לנשים וקטנים השמיט ולא כתב איך יקיימו האנשים את מצות השמחה), מ"מ מצינו פוסקים שפסקו להדיא כשיטת ריב"ב, כמש"כ בשו"ע הרב (סי' תקכ"ט ס"ז) שעכשיו שאין ביהמ"ק קיים אין יוצאים יד"ח שמחה אלא ביין שנאמר "ויין ישמח" וגו', וכ"כ בביאווה"ל ס"ם תקכ"ט ד"ה כיצד, ומפרש כן אף בשיטת המחבר בשו"ע עיי"ש (אלא דביאווה"ל לא נתבאר האם חובת היין היא מדאו' או מדרבנן, משא"כ בשו"ע הרב סובר שהיא מדאו' כדלהלן).

יח] והנה מדברי השו"ע הרב חזינן דלא ס"ל כהשאג"א דיוצאים יד"ח

ביאורים ליישב סברת הגרשז"א אף לשיטת השו"ע הרב

כב] ועוד הוסיף מו"ר וחיידש דיש מקום ליישב קושית התלמידים ולהתאים סברת הגרשז"א אף לשיטת השו"ע הרב, והיינו דאפשר לומר דאף לשו"ע הרב כוונת השמחה ביין היינו הנאה מטעם הערב של משקה החשוב דהיין, ואם תשאל דאם שמחה היינו הנאה מהטעם א"כ מדוע בזה"ז אין יוצאים יד"ח בבשר שיש בו ג"כ טעם ערב, וכמו בזמן שביהמ"ק היה קיים שהיו יוצאים יד"ח השמחה בבשר (והיינו דבשלמא אם השמחה דהיין היא בהשפעת כח המשכר שבו אך הנאת הטעם סתם אינה נחשבת לשמחה א"ש החילוק בין זמן המקדש לזה"ז, שבזמן המקדש היה בבשר שלמי השמחה כח מיוחד רוחני לשמח ועתה שאין לנו כח שמחה זו צריכים אנו לשמח בכח המיוחד דכח המשכר דהיין, אך אם נימא כהגרשז"א ששמחת היין היא מטעמו הרי ה"נ שמחת הבשר בזמן ביהמ"ק היא מטעמו, וא"כ צ"כ מה שנשתנה ע"י החורבן דהרי טעם הבשר ישנו גם בזה"ז ואמאי אין מקיימין בו מצות השמחה, ותירץ מו"ר די"ל דחובת השמחה מה"ת היא בדבר המשמח ביותר, והנה בזמן ביהמ"ק היו בבשר השלמי שמחה ב' מעלות המשמחות, א' טעם הערב, וב' מצד המצוה שקיימו בו שהיה משפיע שמחה, וע"כ בזמן ביהמ"ק היה חיוב השמחה מתקיים דוקא בשלמי שמחה מפני שהם היו הדבר המשמח ביותר, אך אחר החורבן שנסתלקה מהבשר מעלה הב' ונשאר רק טעם הבשר לחוד, הרי עתה טעמו הערב של היין יותר משמח מטעמו הערב של הבשר, וע"כ בזה"ז נשתנה החיוב מהבשר ליין.

כג] והמשיל מו"ר משל להוכיח שמעם הערב דהיין חשוב אצל אנשים יותר מטעם הערב דהבשר, שהנה יש הרבה אנשים בימינו שאינם שותים מים לבד

הערוך לנר (סוכה מ"ב ע"ב) מתרין את תמיהת הב"י על הרמב"ם, ומבאר דיסוד דעת הרמב"ם הוא מדברי הגמ' הגיגה (דף ח') שמביאה ברייתא דבזמן שביהמ"ק קיים היו יכולים לצאת יד"ח שמחה אף בבשר שאר קרבנות ולא רק בבשר שלמי שמחה וממעמינן רק בשר עופות ומנחות שאין חגיגה באה מהם, וכותב הערוך"נ דלברייתא זו נראה דיוצאים יד"ח המצוה אף בבשר בהמה דבשר חולין, דהא ממעמינן רק בשר עופות דאין חגיגה באה ממנו ומשמע דבשר בהמה חולין דחגיגה באה ממנו יוצאים בו יד"ח המצוה (וקצ"ב לדבריו מדוע לא כתבה זאת הברייתא להדיא), ואף דלא נאמר שמחה אלא בשלמי שמחה מ"מ מהני דבר הבא ממין המשמח, ובשר בהמה חולין הוא מין דבר המשמח (דיש במינו בשר חגיגה המשמח), וא"כ ה"נ בזה"ז מקיימים המצוה בבשר חולין ג"כ, וע"כ דחה הרמב"ם את דברי ריב"ב ופסק כהברייתא הנ"ל, עכ"ד הערוך לנר, ולדבריו נראה פשוט דלהרמב"ם ה"נ יוצאים יד"ח במיין ענבים שהוא ג"כ דבר הבא ממין יין המשמח וכמו בשר חולין בזה"ז וכנ"ל.

כא] והוסיף מו"ר דביאור הערוך"נ מדויק בדברי הרמב"ם,

א] מדלא כתב הרמב"ם דאין שמחה אלא ביין ישן (כלשון הגמ' בפסחים ע"א משמחו ביין ישן) ומשמע שאף ביין מגתו יוצאים, **ב]** מדלא כתב דבעינן שיהא הבשר נשחט בערב יום טוב, דהא בשר מליח שעברו עליו שני ימים אינו משמח כדאי' בסנהדרין דף ע' (ואמנם בשו"ת שו"מ תנינא ח"ב סוס"י ובחור"י סי' קע"ח כתבו דבעינן בשר שלא שהה ב' ימים משחיטתו, אך הרמב"ם וכל שאר הפוסקים לא כתבו חידוש זה), ולהערוך"נ א"ש דמספיק דיש ממינו שמחה אף שהוא בעצמו אינו משמח.

הפנימי בין ענין העונג שבבחי' החכמה לענין השמחה שבבחי' הבינה שבבחי' השלמת החסרון]. ובזה מתבאר שרק בזמן ביהמ"ק שהיו בבשר ב' דברים המשמחים היתה השמחה הגדולה בבשר, אך עתה שנשארה רק השמחה במאכל והמשקה עצמם גדולה השמחה דהשלמת החסרון ביין מהשמחה דהשלמת החסרון בבשר, וע"כ בזה"ז מקיימים מדאו' מצות השמחה ביין, ועפ"י כ"ז מתישב דניתן לפרש סברת הגרשז"א אף בשיטת שו"ע הרב (א).

**ב' דרכים בביאור תשובת מהר"ש הלוי
שבפר"ח בנידון דמי צימוקים והנפק"מ
במזין ענבים**

כד' [ועיין מו"ר בפסק"ת (סי' תקכ"ט אות ט')]
והקריא משם שהוא סותם
כהפוסקים (שנביאם להלן) שאין יוצאים יד"ח
שמחה אלא ביין ממש שיש בו כח המשכר

אלא שותים תמיד משקה מתוק, וכן היה בזמנים הקדומים, אלא שהמשקה המתוק שהיה אצלם הרגילות לשתותו היה חיין, ואם תציע לאנשים כאלו לבחור א' מב' סיגופים לכפרה, או שלא יאכלו בשר כלל במשך שבוע או שלא ישתו משקה מתוק אלא מים בלבד במשך שבוע, מסתמא יעדיפו הסיגוף שלא לאכול בשר שהוא סיגוף יותר קל בעבורם מאשר לא לשתות משקה מתוק, ורואים מזה שיש יותר שמחה מהמשקה המתוק (שבזמנם היה זה יין) מאשר הבשר [שהשמחה נובעת מהשלמת החסרון, וכיון שהצער מחסרון המשקה המתוק גדול יותר מהצער מחסרון הבשר, הרי השמחה במשקה גדולה מהשמחה בבשר והיינו שאף אם נימא שיש בבשר יותר עונג ומעם ערב מביין, מ"מ שמחה אינה תוספת עונג אלא השלמת החסרון, וע"כ גדולה השמחה במשקה המתוק מבבשר (ואכמ"ל לבאר החילוק

(א) א"ה: יש לבאר ביאור נוסף לתרץ סברת הגרשז"א גם אליבא דשו"ע הרב עפ"י דברי הפענח רזא (שהיה אחד מגדולי הראשונים, רבינו יצחק ב"ר יהודה הלוי ז"ל) שכתב בפר' בא בשם מאמר חז"ל (וציין שם בהגהות רזא דמאיר אות ל"ח שהוא בש"ס זבחים דף ק"ב ע"א ובשמו"ר פ"ה ובעוד כמה דוכתי בש"ס ומדרשים, אך האמת שלא נמצא זאת במקורות שציין, וכן חיפשנו מאמר חז"ל זה בכל הש"ס ובכל המדרשים ע"י כלי החיפוש דימינו ולא מצאנו לעת עתה, ונשאר לנו דמקור הדברים הוא עדות הפענח רזא שמעיד שיש כזה מאמר חז"ל) שמשחרב ביהמ"ק ניטל טעם הבשר וניתן בעצמות, והנה לפי מאמר חז"ל זה י"ל דבזמן שביהמ"ק היה קיים שאז היה הטעם הטוב בבשר היו מקיימים מצות ושמחת בחגך בבשר משום טעם הערב שבו (אלא דילפינן מגז"ש מ'ושמחת' דהר עיבל שיש להקריב הבשר מקודם לשלמי שמחה), ואחרי שחרב ביהמ"ק וניטל טעם הטוב מהבשר הרי אין כבר עריבות כ"כ בבשר וע"כ בזה"ז מקיימים ושמחת בחגך בטעם הערב דהיין, וממילא לפי ביאור זה השמחה ביין אינה משום כח המשכר שבו אלא מחמת טעמו הערב, וה"נ במזין ענבים שטעמו ערב. ואפשר עוד להביא סיוע לדברי מו"ר (שיש מקום לפרש 'ושמחת בחגך' בטעם הערב דהיין אף לשיטת ריב"ב המחלק בין זמן ביהמ"ק לזה"ז) מדברי היראים הנ"ל, שמעתיק מקודם את דברי ריב"ב המחלק בין זמן ביהמ"ק לזה"ז, ומיד אח"כ ממשיך שנראה מזה שיוצאים ידי שמחה בכל דבר וכו', וחזינן שהיראים הבין מדברי ריב"ב שהשמחה בבשר וביין היא מחמת הערבות וההנאה, דהלא אם היה מפרש היראים בדברי ריב"ב שהשמחה היא מחמת כח מיוחד שהיה בשלמי שמחה וכח מיוחד שיש ביין לשמה, א"כ איך יליף מזה להשוות לזה כל שאר שמחות, אלא מוכח כנ"ל שהיראים מפרש בדברי ריב"ב שהשוה ריב"ב ההנאה מהיין להנאה מבשר השלמי שמחה, ומזה יליף היראים דיכולים להשוות גם שאר הנאות להנאת הבשר והיין.

המהר"ש הלוי המי צימוקים לין חי, ויין חי ודאי שיש בו כח המשכר אלא שאין שתייתו עריבה, ובד' כוסות בעינן שתהא השתיה עריבה מדין חרות ולא מדין ושמחת בחגך, וא"כ י"ל דגם במי צימוקים שהתיר המהר"ש בדיעבד מיירי בכה"ג שנכנס במי הצימוקים כח המשכר [וכמו דיש מהמירים (מובא במ"ב סי' רע"ב סק"ב) דיש להניח למים לתסוס ג' ימים אחרי בישול הצימוקים, ובזה נכנס במים כח המשכר, ואף אי נימא (כשיטה א' שבמ"ב שם) דלא בעינן ג' ימי תסיסה מ"מ י"ל דקצת תסיסה מיהא בעינן], וא"כ אינו דומה למיין ענבים שאין בו כלל תסיסה ואין נכנס בו כח המשכר (וע"כ הפוסקים דבסמוך שם"ל שיוצאים יד"ח שמחה רק ביין שיש בו כח המשכר יסברו שגם המהר"ש והפר"ח יסברו כוותיהו, והם יפרשו דר"ח שבתאי מיירי במי צימוקים שלא נכנס בהם עדיין כח המשכר וע"כ אין יוצאים בהם אף בדיעבד, וגם המהר"ש מודה בעצם כזה אלא דהמהר"ש הבין דמיירי הר"ח כשכבר נכנס במים כח המשכר וע"כ חלק על הר"ח והתיר בדיעבד, ומאידך י"ל להיפך דהגרשז"א והרב מצעלים שהבאנו לעיל דס"ל שיוצאים במיין ענבים יד"ח שמחה, דס"ל דשמחת יו"ט היינו הנאה ממשקה החשוב שנקרא שמו יין ובזמננו גם מיין ענבים הוי משקה חשוב הנקרא יין, הם יסברו להיפך שאף שלגבי מי צימוקים כתב המהר"ש דאינו לכתחילה זהו משום שאינו משקה ערב, אך במיין ענבים שהוא משקה ערב שנהנים ממנו יוצאים בו אף לכתחילה, וכל דברי המהר"ש שאינו לכתחילה הם רק לגבי מי צימוקים שאינם ערבים כמו שדימה לזה יין חי, דס"ל דכיון שאינם ערבים אין יוצאים בהם ידי חרות, והסרון זה אין במיין ענבים שיש בו עריבות.

כז] ואולם אף שיש מקום לפרש דברי התשובה הנ"ל בבי' האופנים

ולא בשתיית מיין ענבים [אלא שמביא שם קולא מהגר"י ענגיל בגליוני הש"ס פסחים ק"ז ע"א שמצדד שיוצאים גם בשכר וי"ש שהם משקים המשכרים, וכותב ע"ז הפסק"ת שנראה שביי"ש א"צ רביעית (ולא כמו לגבי יין שמביא שם מנימוקי או"ח סי' תקכ"ט, וכ"כ בעל התניא בתורה אור מגילת אסתר דף צ"ט ע"ג דבעינן רביעית) אלא מספיק קצת באופן שירגיש שמחה ממנו].

כח] והנה הפסק"ת מעתיק מקורו מהפר"ח סי' תפ"ג (ד"ה ומ"ש) שמביא מתשובת מהר"ש הלוי (חיו"ד סי"ב) שכותב בשם ר' חיים שבתאי שאין יוצאים ד' כוסות במי צימוקים שאינם משמחים (ולכאוי' נראה דס"ל לר"ח שבתאי כהרשב"ם המובא להלן דס"ל דבעינן בד' כוסות יין המשמח שמקיימים בהם גם מצות ושמחת בחגך וס"ל דזהו לעיכובא), וממילא מובן דלדידיה אין יוצאים במיין ענבים שגם בו אין כח המשמח, אמנם אמר מו"ר דהפר"ח שם מביא המשך דברי מהר"ש הלוי שדוחה לדברי הר"ח שבתאי וכותב דאחרי המחילה רבה וגדולה ממנו אין צודקים דבריו, ומפרש המהר"ש דכל החסרון דמי צימוקים הוא משום שהם כיון חי שאינו מזוג, שכתב ע"ז בב"י שהשותה יין חי לא קיים מצות חירות, והינו שלא קיים מצוה מן המובחר אך בדיעבד יצא, וה"נ כשאין יכול לשתות אלא מי צימוקים (וכהאי מעשה בתשובת מהר"ש דמיירי באחד שהיה שיכור ונשבע שלא ישתה יותר יין) הוי כדיעבד ויכול לשתות מי צימוקים לד' כוסות אף לכתחילה, עכ"ד תשובת מהר"ש הלוי שבפר"ח הנ"ל (וכן נראה דס"ל לפר"ח).

כז] ופלפל מו"ר עם התלמידים בדברי הפר"ח הנ"ל, שלכאוי' י"ל דאין קשר בין התשובה הנ"ל לנידון דידן לב' הצדדים, דהא בתשובה הנ"ל מדמה

סמך לקיים המצוה במיין ענבים, ובכ"ז כתוב שם שהגרשו"א עצמו היה נוהג בדרך כלל למזוג המיין עם יין, וכן נהג בקידוש בשבת לילה ויום, וכתב שם עוד שמי שאפשר לו ראוי שיקיים מצות קידוש וד' כוסות ושמחת יו"ט בהידור בין גמור, וכן כתב שם שבסתמא מיין ענבים אינו משמח (כמש"כ) הוא עצמו בפירוש במנחת שלמה ח"א סי' ד' אות ג') ורק למי שלפי מזגו מרגיש שגם מיין ענבים משמחו הוא יוצא בו שפיר ידי שמחת יו"ט.

סברת מו"ר שיש מקום לאסור לצער עצמו בשתיית יין במועד, ומסקנתו דתלוי בדעתו

כט] והנה בתחילה נטה מו"ר לומר דיש מקום לאסור על אנשים שמצטערים בשתיית היין לשתות יין במועד, שהרי נצטוינו על השמחה במועד, והעושה דבר המצער אותו הרי הוא עובר בפועל ובקום ועשה ומבטל מצות השמחה, וכן אשכחן כע"ז באגור המובא בב"י סי' רפ"ח לגבי עונג שבת וז"ל כתב האגור (סי' תב) בשם שבלי הלקט (סי' צג) דאיתא בהגדה שמצאו תלמידיו לרבי עקיבא שהיה בוכה בשבת ואמר זהו עונג לי, יש מוכיחין מכאן שאדם שמזיק לו אכילתו דאז עונג לו שלא לאכול וכמעט שהוא אסור לאכול דהא מצער ליה במה שאוכל עכ"ל, וכ"פ להלכה בשו"ע סי' רמ"ב ס"ז ובמ"ב סי' רמ"ב סק"ב.

ל] ואמנם דנו התלמידים עם מו"ר דזה שייך רק באנשים שחויץ ממה שעצם השתיה קשה עליהם הרי גם מרגישים אחרי השתיה כאבי ראש וכדו', שלהם יש מקום לאסור שתיית היין היות שאין באים כלל לשמחה על ידה, והאנשים האלו נראה שדינם כנשים וקטנים שפטורים מחיוב

וכנ"ל, מ"מ דעת מו"ר נומה דמשמעות דברי המהר"ש נראית יותר כביאור ב', והיינו שלמהר"ש כל הנידון במי צימוקים הוא על העריבות בלבד, והוא חולק על הר"ח משום דס"ל שא"צ כלל כח המשמח דהיין, וע"כ ס"ל דמי צימוקים כשרים בדיעבד (דענין העריבות אין מעכב) ומתיר אף באופן שלא נכנס עדיין כח המשכר במי צימוקים וה"נ במיין ענבים, ובמיין ענבים אף הוי לכתחילה שהוא ערב, ויסבור המהר"ש דאף יוצאים בו ידי מצות שמחה (דאין חולק המהר"ש על הר"ח בזה שהצריך בד' כוסות שיקיימו בהם אף מצות השמחה כרשב"ם), וכמ"ש שענין השמחה היינו העריבות וכהגרשו"א.

המעם העיקרי שנוטה מו"ר להתיר מיין ענבים לשמחת יו"ט

כת] ואמנם אח"כ פירש מו"ר שעיקר מה שנוטה להתיר מיין ענבים לשמחת יו"ט הוא מחמת שלהרבה בנ"א בימינו שאינם רגילים בשתיית יין, אין שתיית יין מביאה כלל לשמחה והתרוממות הנפש ואדרבא גורמת להם צער וכאב ראש וסחרחורת, וע"כ אין להם לצער עצמם במועד, דיש מקום לומר עליהם שאותם לא חייבו חז"ל כלל בשתיית יין, דהא אי"ז שמחה אצלם, והרי הם כנשים שלא חייבו אותם בשתיית יין מכיון שאין הן רגילות ליין ואי"ז שמחה אצלם (וכ"מ מהמהרש"א נדרים מ"ט ע"כ בח"א, דמי שאינו כסתם אנשים ששמחה להם ביין פטור מקיום ושמחת בחגך ביין), וע"כ אם הם רוצים בכ"ז לקיים שמחה ביין יצאו יד"ח במיין ענבים כהגרשו"א הנ"ל, אך במי שאין מרגיש צער וקושי משתיית יין והיין מביא אותו לתרוממות הנפש ולשמחה, בודאי שיש לו להדר לשתות יין דוקא ואף לשיטת הגרשו"א הנ"ל, כמש"כ בהליכות שלמה שהיה קשה לגרשו"א שתיית יין וע"כ

ברין המתענה תענית חלום ביו"ט מקיים בזה מצות שמחת יו"ט

לב] ופלפלו כמה מהתלמידים עם מו"ר במה שפירש שיוצא יד"ח השמחה בתענית, דהלא השו"ע הרב עצמו כותב בקו"א סי' רמ"ב סק"ב שהעונג בשאר דברים, והיינו גם בשאר מאכלים ומשקאות חוץ מבשר ויין אינו אלא מדברי סופרים וכמבואר להלן, ואיך יתכן לומר דהעונג דהתענית יהא יותר גדול מהעונג דשאר דברים ויקיימו בתענית מצות שמחת יו"ט, ורצו התלמידים לפרש שאף שאינו מקיים בתענית מצות שמחת יו"ט מ"מ נפטר מקיום מצות שמחת יו"ט היות שהתענית עונג לו והיינו דהאכילה צער הוא לו שמפחד שיתקיים חלומו אם יאכל, וע"כ נפטר משמחת יו"ט באכילה ושתיה שאצלו עתה האכילה ושתיה אין משמחים אותו אלא להיפך והרי הוא כאנוס הפטור ממצה זו.

לג] ודחה מו"ר פי' זה דא"כ הו"ל לכתוב שמתענים תענית חלום ביו"ט משום שהוא אנוס ופטור משמחת יו"ט, ולא הוי ליה לכתוב הטעם משום "דהתענית עונג הוא לו", וכן דאין מובן שיפטר ממצות שמחת יו"ט דאין מחמת הצער שמצטער מהחלום, ואדרבא דהו"ל לשתות יותר יין עד שישכח דאגתו מהחלום וזכות המצה תגן בעדו שלא יזיק לו החלום, וכמו שמצינו בעיוהכ"פ שהובה לאכול בו מדא' ואסור להתענות בו אף ת"ח, וכ"ש דאם נימא דאין מקיים מצות שמחת יו"ט שהיא מדא' ויותר מפורשת ממצות אכילת עיוהכ"פ, שלא היה לו היתר להתענות ביו"ט, אלא בע"כ שמקיים מצות השמחה בתענית היות שעונג הוא לו.

לד] ותלמיד אחד רצה לפרש פירוש נוסף דבאדם הזה שמתענה

שתיית יין, אולם אנשים שכל הקושי שלהם הוא בעצם השתיה (שאינם רגילים למעם היין וכדו'), אך מ"מ אחרי שיכריחו א"ע לשתות יין לא ירגישו מזה כאבים וצער אלא אדרבה התרוממות הנפש ושמחה שבאה מהטבע שטבע ה' ביין שהוא משמח ומבשר, לכאן אין לאוסרם בשתיית היין שהרי כך הוא דרך הרגיל בכל השמחות שכדי להגיע אליהם יש מקודם לעבור קושי ויגיעה (וכמו השמחה בסעודה שטרה והתייגע מקודם הרבה בהכנתה וכדו') [וכדאי' בקרא "פקודי ה' ישרים משמחי לב", וכידוע שדב"ת משמחים בעיקר אחרי העמל והיגיעה עליהם] (וכדאי' בחז"ל שדברי תורה תחילתן מר וסופן מתוק, ועיין עוד בדברי רבינו יונה במשלי עה"פ 'אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין וגו'), וה"נ י"ל שכיון שנצטוונו בשמחת היין אין גורע מהשמחה מה שצריך מקודם להתייגע ולהצטער בכדי לבא לשמחה זו.

לא] והמכים מו"ר דנראה דהכל תלוי בזה לפי דעתו של האדם, והביא בזה את דברי הקו"א בשו"ע הרב סי' תצ"ח שכתב שם שמצות שמחת יו"ט תלוי בדעתו של האדם, עיי"ש בתוך דבריו שמשמע למו"ר מתוך פשטות לשונו שם שמי שהיה לו חלום רע ביו"ט ומתענה תענית חלום משום שרוצה לבטל החלום הרי הוא מקיים בתעניתו מצות שמחת יו"ט וכמ"ש שם בלשונו "שהרי מותר להתענות ת"ח ביו"ט משום דהתענית עונג הוא לו", וה"נ הו"ל מו"ר נידון דידן שאם רוצה האדם לשתות יין לשמחה הרי אף שמצטער מקודם בזה מקיים בכ"ז שמחת יו"ט, ואין הצער פותר השמחה, מכיון שכן הוא רצונו, והשמחה תלויה בדעתו וברצונו, וכדאשכחן שם שמכיון שבדעתו ורצונו להתענות מקיים בזה מצות שמחת יו"ט.

משמחתו בבשר ויין ומקיים בו מצות שמחת יו"ט.

לז] והקשו התלמידים דלפי פי' מו"ר צ"ב מש"כ שם הקו"א והשוה מצות שמחת יו"ט למצות אונס ומפתה, שכמו שמצות 'ולו תהיה לאשה' אינה דוחה מל"ת משום שיכולה לידחות בדעת האשה ורצונה כדא"י בכתובות (מ' ע"א), כך מצות שמחת יו"ט תלויה בדעתו ולכן אין במצות שמחת יו"ט הכלל דמ"ע דוחה ל"ת, ולביאור מו"ר דהמתענה ביו"ט משום תענית חלום קיים כזה מצות שמחת יו"ט א"כ לא מצינו שמ"ע דשמחת יו"ט נדחית ע"י דעתו, ואינה כמצות 'ולו תהיה לאשה' שנדחית ע"י דעת האשה שאינה רוצה שישאנה, ולכן איננה דוחה מל"ת, אך מצות שמחת יו"ט שאינה נדחית כלל ע"י התענית אלא מתקיימת באופן אחר (לביאור מו"ר שמתקיימת בהתענית תמורת האכיל"ש) מנלן שלא תדחה מל"ת.

לז] ותי' מו"ר שאף שעצם המצוה אינה נדחית מ"מ מכיון שצורת קיום המצוה באופן הרגיל שהוא בבשר ויין יכול להידחות בדעתו, אין יכול האופן הזה דהשמחה בבשר ויין לדחות מל"ת, (ודלא כהט"ז שם שמתיר לדחות איסור כדי לאכול בשר ביו"ט) וזהו גם הביאור בגמ' באונס ומפתה לדעת השו"ע הרב, שאין כונת הגמ' משום ביטול המצוה אלא משום שיש אפשרות שתפעול בדעתה שלא תדחה המ"ע להל"ת, וה"נ יכול האדם לפעול בדעתו שלא יצטרך לדחות המל"ת.

לח] ודייק מו"ר שיטתו גם ממה דא"י בטור סי' רפ"ח שהמתענה בשבת ויו"ט צריך תענית לתעניתו על מה שביטל עיקר מצות עונג שבת, ומהדגשת תיבת 'עיקר' מצות עונג שבת ש"מ שקיים קצת מצות עונג שבת בתעניתו, וכן א"י שם

בשבת והוא עונג בשבילו לבטל חלומו הרע הרי הוא כמצב שהגיע לתכלית המצוה וזכה לעונג שבת ללא קיום המצוה, ומעין המעשה הנודע שהיה בדור האחרון מהתינוק שלא שכח כל התורה מיום היוולדו שהגיע לתכלית מצות ידיעת התורה ללא קיום המצוה דתלמוד תורה (וכמו שידוע מש"כ בשו"ע הרב הל' ת"ת חילוק זה דשני מצות בלימוד התורה), וה"נ אדם זה לא ביטל תכלית המצוה שהרי הוא בתעניתו בבחי' עונג, אך גם לא קיים המצוה בפועל שהרי קיום המצוה בפועל הוא דוקא ע"י אכילת בשר ויין, וכמו שפסק בס' רמ"ב שאין מקיימים המצוה אלא בבשר ויין, אך מו"ר לא קיבל גם פירוש זה, וטען דלא מצינו במצוה חיובית כמו מצות שמחת יו"ט שנפטרנו מלקיימה אם לא יצא עדיין יד"ח המצוה, ואם אנו פוטרים אותו מאכיל"ש ביו"ט בע"כ ש"מ שמקיים מצות שמחת יו"ט בתענית, שכל המצוה תלויה בדעתו.

לה] ופירש בזה מו"ר דצ"ל דהשמחה בביטול החלום הרע גדולה מהשמחה דאכילת בשר ויין וע"כ מקיימים בתענית קיום מצות שמחת יו"ט דלא גריעא משמחת בשר ויין (משא"כ שאר שמחות הפחותים משמחת בשר ויין), וכמו דאשכחן דהנשים מקיימים מצות שמחת יו"ט בבגדים, ואף להמהרש"ל שהאנשים חייבים באכילת בשר ויין הנשים חייבות בבגדים יותר משום שהבגדים אצלן שמחה יותר מהבשר, ה"נ לאדם זה הוי התענית שמחה יותר מהאכילה ושתיה, ואף שבדרך כלל קבעו חז"ל ששמחת האנשים היא בבשר ויין דוקא (למהרש"ל, ולשו"ע הרב ביין דוקא, וזהו מדאו', משום שזהו דרך השמחה הרגילה) מ"מ קבעו חז"ל שכל אדם שהיה לו חלום רע המחייב בתענית הרי אצלו הרגילות לשמוח בהתענית המבטלת ממנו הגזירה והדין הקשה שעליו יותר

להדיא בשו"ע הרב (רפ"ה ס"ז) "אינו מבטל מצות עונג שבת שיש לו עונג מהתענית יותר ממה שיהיה לו כשיאכל וישתה שיצטער מפחד החלום" (אלא דצריך בכ"ז לצום תענית לתעניתו, דס"ס הוא לא היה חפץ לכתחילה להתענג בעונג זה דהתענית והיה מעדיף שלא יהלום חלום רע ויוכל להתענג באכ"ש, ולכן נחשב לו כביטול עיקר עונג שבת, משא"כ מי שאכ"ש קשה לו ומתענג בתעניתו בדעתו וברצונו א"צ כלל תענית לתעניתו, שהרי הוא מקיים מצות עונג שבת, וה"נ לגבי מצות שמחת יו"ט שתלויה בדעתו כמו מצות עונג שבת (מדמשה הקו"א הנ"ל מצות שמחת יו"ט בתענית ביו"ט למצות העונג בתענית דשבת).

כמה דברים המתבארים עפ"י היסוד דשמחת יו"ט תלוי בדעתו

לט] ונחזור לענינינו שמסקנת מו"ר שמי שחפץ בדעתו בצער הזה של שתיית היין כדי לבוא ממנו אח"כ לשמחה הרי מקיים בשתיית היין מצות שמחת יו"ט וכנ"ל, והוסיף מו"ר להסמך לזה את מה שמצינו בהנהגת כמה וכמה צדיקים שהיו נשואים בסוכה אף כשהיו יורדים גשמים עזים לתוכה, ואף שהמצטרף פטור מן הסוכה וקיי"ל (סי' תרל"ט ס"ז) דהפטור מן הסוכה ואינו יוצא משם אינו מקבל עליו שכר ואינו אלא מעשה הדיוטות, ובפרט צ"ב שלכא"ו ציערו עצמם ביו"ט שהיו ביטול מ"ע דהשמחה, אלא ההסבר בזה דכבר יישב בזה בפי' המשניות עצי עדן לרבינו מקאמארנא זי"ע (פ"ב דסוכה) דמרב שמחת המצוה אין הגשמים צער עבורם, עיי"ש, וממילא לא נגרע אצלם בזה גם משמחת היו"ט, וה"נ י"ל בענינינו שהרוצים לקיים מצות שמחת יו"ט ביין הרי אין תקושי שבשתיה נחשב צער בעבורם, ואין עוברים בשתייתו על איסור לצער עצמו במועד, וכמו דאשכחן במנהג

בנ"י לנדד שינה מעיניהם כליל שבועות אף שלכא"ו הוי צער במניעת השינה, דמ"מ מכיון שבנ"י שמחים בתיקון נשגב זה (ומובטחים בעבורו שישלימו שנתם כדאי מהאריו"ל) הרי אין בזה חשש איסור דצער יו"ט, וכעיי"ז אמר מו"ר גם בנוגע לדברי האגור הנ"ל שכמעט הוי איסור לאכול בשבת מאכל המזיקו וכו', שגם בזה י"ל כנ"ל שמי שמאכל הדגים או החמין מזיקו ומצעריו אך הוא חפץ בכ"ז לאכלם היות שידוע ומאמין בדברי הצדיקים שהפליגו בענינם והסודות שיש במאכלי שבת האלו הרי אין לו איסור לאכלם דאצלו לא הוי האכילה צער אלא עונג.

מ] ועפ"י כ"ז סיים מו"ר דאף מי שהיין מביא לו כאב ראש וכו', מ"מ אם הוא חפץ בכ"ז בשתיית היין, משום שהוא חושש לפוסקים דלהלן שס"ל שדוקא בשתיית היין מקיימים מ"ע ד"ושמחת בחגך" והוא רוצה לקיים המצוה דא"ו לכו"ע, הרי אף אם נימא דהאמת שהאדם הנ"ל לכתחילה לא נתחייב בשתיית היין בכלל שהרי הוא כנשים וקטנים, מ"מ כשרוצה לקיים המצוה ביין הרי מקיים באמת המצוה בזה שהכל תלוי בדעתו וכנ"ל.

השיטות בפוסקי דורינו שס"ל שאין יוצאים מצות השמחה במיץ ענבים

מא] ובזה ביאר מו"ר מה שהרבה יראים ומדקדקים מבנ"י היו מכריחים עצמם לשתות יין לשמחת החג אף שהיה להם זה בקושי ובמס"נ (וכן העיד מו"ר ע"ע שהוא ג"כ נהג כן הרבה שנים, עד השנה הזאת שפסק מזה ושתה כל החג מיץ ענבים, ורק במוצאי שמח"ת בתוספת יו"ט שתה במס"נ רביעית יין ישר, שבשעה זו של תוספת יו"ט ניתן עדיין לקיים מצות שמחת יו"ט בסעודה הנעשית לכבוד יו"ט ובפרט

משקה אחר, וכ"כ במועדים וזמנים (ח"א סי' כ"ט).

דיוקים בפוסקים קודמים שם"ל דבעינן יין המשכר

מב' [וכ"פ] בספר חוה"מ כהלכתו (פ"א סי' ו') ומדייק זאת שם גם מלשון המהרש"ל ביש"ש (ביצה פ"ב ס"ה) שכתב "במה ישמח את עצמו אם לא שישתה וישכח רישיה" שמשמע שרק יין המסוגל להשכיה העוני יוצאים בו ידי שמחה, וחזינן מהמהרש"ל שאף שלגבי בשר ס"ל דאף בשר חולין הוא חובה בזה"ז, והשמחה בבשר הוא ההנאה מהטעם שבו, מ"מ לגבי יין משמע מדבריו שהשמחה שבו אינה מהנאת הטעם שלו אלא ממה שהוא משכיה הדאגות (ודלא כהגרשו"א הנ"ל שדימה השמחה ביין לשמחה בבשר), וכ"מ מהדרישה (ר"ס תקכ"ט) דמעלת היין מעל הבשר משום "דיין ודאי משמח מחמת עצמו" משא"כ הבשר אין ברור שמשמח מחמת עצמו (אלא שימח רק בביהמ"ק מחמת מצות הקרבנות שקיימו בו), ומוכח דס"ל להדרישה דמעלת היין מחמת כח המשכר שבו, וכן מציין מתשובת אבנ"ז (או"ח ריש סי' תכ"ג אות א') שמזכיר כמה פעמים בדבריו דהשמחה ביין היינו ב"יין ישן" (ובאמת כן הוא להדיא בגמ' פסחים ע"א ע"א משמחו ביין ישן). (ב)

ראיות לחיזוק שיטת הגרשו"א

מג' [אך] מו"ר טען ע"ז שלעומת משמעות אלו הפוסקים יש להביא גם ראיות ולחזק לשיטת הגרשו"א הנ"ל, ומקודם פתח

שהתחיל הסעודה מבעו"י, ומאידך בשעה זו כבר אין חשש ואיסור לצער עצמו, ומתאימה הנהגה זו עם המבואר להלן שיש דעות שמהני רביעית יין אחת לכל ימות החג, והיינו שחששו המודקדקים הנ"ל לשיטות כמה מגדולי ישראל בדורינו שם"ל שאין יוצאים כלל במיץ ענבים ידי חובת שמחת יו"ט, וכמו שכתב הגר"מ פיינשטיין (בפסקיו שבסוף ספר הל' חוה"מ הנדפס בענגלי"ש פ"א) וכ"כ הבאר משה מדערבעצין (בפסקיו שבספר הנ"ל ס"ג), וכן בשו"ת באר משה (ח"ז סי' ב') שמסתבר שבחוה"מ שתיה לשם שמחה בעינן ומיץ ענבים אינו משמח ואין יוצאים בו יד"ח [אלא שהבאר משה מסיק שם ג"כ כנ"ל שמי שהיין קשה לו לבריאיות גופו או מצעריו אינו חייב לשתות יין דלשמחה ניתן ולא לצער, ובזה כותב דיש לו עדיפות לשתות מיץ ענבים אם אוהבו ושמח בו שהרי רגיל לקדש עליו שבזה יש במיץ ענבים תוספת הרגש שמחה שעל משקה זו הוא מקדש, אך כותב שם שאם אוהב המיץ ענבים בעצמו בלבד ואין עושה עליו שום רושם תוספת שמחה בזה שהוא רגיל לקדש עליו אין למיץ ענבים שום מעלה מעל כל שאר משקה אחר שאוהבו ג"כ (ולשיטת הבאר משה אם אוהב מיץ תפוזים וכדו' יותר ממיץ ענבים, אף שאוהב ג"כ מיץ ענבים, עדיף מיץ תפוזים ממיץ ענבים, וכמש"כ שם בפירות הנושרים להלכה), והיינו דלשיטתו אין שום עדיפות למיץ ענבים מחמת שהוא מין יין, אלא יש בו עדיפות רק למי שיש לו בו יותר שמחה מחמת שהוא מקדש עליו, ומי שאין לו תוספת שמחה זו הוא מיץ ענבים כשאר

(ב) א"ה: וכן יש לדייק שכן סבר הגר"י ענגיל הנ"ל שנוטה שיוצאים גם בשכר ויי"ש המשכרים, ש"מ שם"ל שלא שם היין קובע אלא כח השכרות דהיין קובע, אך דחה מו"ר דיתכן דהגר"י ענגיל להוסיף קולא קאתי שלא רק במה שנקרא יין יוצאים יד"ח אלא גם בדבר שדומה ליין בזה שהוא משכר, אך בדבר שהוא נחשב ליין עצמו (כמיץ ענבים) יתכן דמודה הגר"י ענגיל שיוצאים בו ג"כ.

דהרוצה להדר לחוש לשיטת הרשב"ם ישתה הד' כוסות ביין ולא במיין ענבים, ואמנם מצינו כמה מגדולי הדור שהידרו לחוש לדברי הרשב"ם ולשתות הד' כוסות מיין ולא במיין ענבים, כמש"כ במקראי קודש (ח"ב סי' ל"ה) וכ"פ חגר"מ פיינשטיין (כמובא בהגדת קול דודי), אך כנ"ל שאר כל הפוסקים לא פסקו כהרשב"ם וע"כ לשיטתם אין חילוק בין ד' כוסות לקידוש דליל שבת דסוהט אדם אשכול ענבים ומקדש עליו].

מה] וחזר מו"ר להביא כעין ראייה הנ"ל

(אלא באופן שתהא הראיה נכונה אף לולא דברי הרשב"ם הנ"ל), דהנה משמע בגמ' סוכה מ"ח ע"א ובפסחים ע"א ע"א שיש חיוב שמחה ביו"ט כל הימים והלילות, וכמש"כ ברש"י סוכה שם להדיא וכ"ה בתוס' פסחים שם בשם הריב"א, ואמנם אי' שם בגמ' ברייתא דיש מיעוט דוהיית "אך" שמח לפטור ליל יו"ט הראשון מחיוב שמחה, אך כתבו הרבה פוסקים דמדברי הרמב"ם (בפ"י מהל' יו"ט הי"ז) נראה שיש חיוב דאו' דשמחת בחגך אף בלילה א' (דלא הזכיר כלל הרמב"ם מיעוט בלילה א'), וכ"כ הרמב"ם להדיא בפ"ב מהל' חגיגה הי"ג שאם אכל בליל יו"ט א' מבושר תודה שהקריב ביום י"ד יצא בזה יד"ה שמחה, וש"מ דפוסק הרמב"ם דיש מצות שמחה אף בליל א', וכן דייק השאג"א (סי' ס"ח) דגם מהרי"ף (ברכות ט"ז ע"ב) מוכח דס"ל דשמחת ליל יו"ט א' הוא מדאו', ומכיון שלרמב"ם ולרי"ף (ועוד מגדולי הפוסקים שנביא בסמוך שהסכימו לשיטתם) חיוב שמחה בליל יו"ט א' הוא מדאו' (ודלא כהשאג"א סי' ס"ח שס"ל שהוא רק מדרבנן וחולק השאג"א על הרי"ף והרמב"ם הנ"ל) א"כ טען מו"ר דשוב יש להביא ראייה מהתנהגה של גדולי ישראל הנ"ל שהיו שותים בליל הסדר רק מיין ענבים ולא מוכא עליהם שהיו שותים בתוך הסעודה עוד כוס

מו"ר מו"ר לפלפל ורצה להביא ראייה דיוצאים במיין ענבים ידי שמחה מהנהגת גדולי ישראל בליל הסדר, דהנה ידוע מה דפירש הרשב"ם (פסחים שם ד"ה ידי יין יצא וכ"כ המרדכי שם) שבליל הסדר יוצאים בד' כוסות גם ידי מצות שמחת יו"ט, וס"ל שחז"ל תקנו חיוב ד' כוסות ביין שמקיימים בו גם מצות ושמחת בחגך דאין שמחה אלא ביין, ובכל זאת לא אשכחן בשו"ע ובפוסקים הקודמים שצריך לשתות הד' כוסות דוקא מיין ולא במיין ענבים, אלא סתמו דין ד' כוסות כשאר כל דין קידוש דסוהט אדם אשכול ענבים ומקדש עליו, וכמש"כ להדיא בשו"ע הרב (סי' תע"ב סכ"ז) שכל היינות הכשרים לקידוש בשאר ימים טובים ובליל שבת יוצאים בהם ידי ד' כוסות, וש"מ שמקיימים גם במיין ענבים חובת שמחה, וגם החזו"א והרב מברסק והגאון מטשעבין נהגו לשתות בליל הסדר ד' כוסות של מיין ענבים (כמו שמוכא בתשובות והנהגות ח"ב סי' רמ"ג, ומשמע שם שהיה זה מיין ענבים ללא חומר משמר עיי"ש) ולא שתו הד' כוסות ביין לקיים מצות שמחה ביין, וש"מ שיוצאים גם במיין ענבים יד"ה דשמחה.

מדר] ופלפלי התלמידים עם מו"ר בראיה זו

(שלא יוקשה ממנה על גדולי הפוסקים הנ"ל שסברו שאין יוצאים יד"ה שמחה במיין ענבים) דלכאוי' יש מקום לדחותה, דבפשטות י"ל דלא קי"ל כהרשב"ם הנ"ל דיש לקיים בד' כוסות מצות ושמחת בחגך, דהרי הרשב"ם כתב פירושו לפי גירסתו שגורם שם בגמ' דהשתות ד' כוסות כאחד "ידי יין יצא" ובזה מפרש הרשב"ם דהיינו שקיים מצות ושמחת בחגך ביין, אך הרי"ף והרמב"ם וכ"פ השו"ע (סי' תע"ב ס"ח) לא גרסו בגמ' "יצא ידי יין", וא"כ אין מקור בפוסקים לחייב לשתות הד' כוסות ביין המשמח, וזו הסיבה שסתמו הפוסקים להתיר מיין ענבים לד' כוסות וואה"נ

שהרמב"ם לא פסק כברייתא זו מחמת כמה טעמים [עיין באריכות בצל"ח (פסחים ע"א) שמוכיח שרב אשי (שבמס' חגיגה ח' ע"ב) לא ס"ל כברייתא זו וע"כ לא פסק כן ברמב"ם, וכן בספר אור חדש (פסחים ע"א) כתב דהרמב"ם פסק כהספרי דמרבין לילה א' לשמחה] ג' שהרמב"ם גרס כברייתא זו כגירסת רבינו חננאל שגורס והיית אך שמח לרבות יו"ט אחרון לשמחה ואין גורס למעט ליל יו"ט א' משמחה.

מז' ועפ"י דברים אלו יישבו האחרונים (משנת יעב"ץ הל' יו"ט סי' מ') את דברי המג"א (סי' תקמ"ז סק"ד) שכותב שאסור מדאו' לעשות סעודת נישואין בליל א' דיו"ט משום החיוב דושמחה בחגך ולא באשתך, והקשו על המג"א כמה אחרונים (החמד משה כמובא בשעה"צ תקמ"ז סקט"ו, ובשו"ת עמודי אור סי' ל"ג ועוד) איך כותב המג"א דהוי איסור דאו' דביטול דושמחה בחגך דליל יו"ט א' והלא ממעטינן בגמ' חיוב השמחה בליל יו"ט א', אך להנ"ל מתיישב דהמג"א ס"ל ככל הני פוסקים שהוכיחו מהרמב"ם שחיוב ליל יו"ט א' הוא מדאו' וגם הוא נכלל בחיוב דושמחה בחגך בשאר דברים המשמחים (ורק דאין חיוב לשחוט עבור זה שלמי שמחה מעיו"ט), וממילא יש ע"ז האיסור דושמחה בחגך ולא באשתך, ונחזור לענינינו דעפ"י הנ"ל חזינן דגם המג"א פוסק לדינא שחיוב ליל יו"ט א' הוא מדאו', ובכ"ז לא מצינו שישתו גדולי ישראל בליל הסדר דוקא יין ולא מיין ענבים, ומזה רצה מו"ר להביא ראיה לגרשו"א הנ"ל דגם כמיין ענבים יוצאים יד"ח שמחת החג.

לא אשכחן בפוסקים חיוב יין פעמיים ביום ובלילה

מח' וטענו התלמידים ופלפלו עם מו"ר גם על ראייה זו, שהרי אף בשאר

יין דוקא לקיים בזה מצות שמחת יו"ט, דהרי בזה"ז ס"ל לכמ"פ הנ"ל דאין שמחה אלא ביין (וכמש"כ בשו"ע הרב ובביאורו"ל סי' תקכ"ט, וכ"כ הח"ח בלקו"ח פ"א דחגיגה דף ל"ג ע"א בזבח תודה ד"ה ועכשיו) ושי"מ דס"ל שיוצאים במיין ענבים גם יד"ח מצות ושמחת בחגך וכהגרשו"א הנ"ל (וכן בחו"א מועד סי' קכ"ד וסי' קכ"ט נראה דס"ל שחיוב שמחה בליל יו"ט א' הוא מדאו', ובכ"ז מצינו עדות עליו שהיה שותה בליל הסדר מיין ענבים וכנ"ל).

ישוב שיטת הרמב"ם דשמחת ליל יו"ט א' מדאו'

מז' ואמנם יש כמה דרכים באחרונים ליישב פסק הרי"ף והרמב"ם הנ"ל שלא יוקשה עליהם מהבריייתא שבגמ' דלעיל שמועטה ליל א' משמחה, (א) דכוונת מיעוט הגמ' שאין חיוב מיוחד לשחוט שלמי שמחה בעיו"ט לשמוח בהם בליל יו"ט, ואפשר לקיים מצות השמחה דליל יו"ט ראשון בבשר חולין ויין ושאר דברים המשמחים (וכמו שהאריך בשאג"א סי' ס"ה לחוכיה שכל דבר המשמח מקיימים בו המצוה דאו' דושמחה בחגך, אלא שכתב שכשיש אפשרות לשמוח בשלמי שמחה מחויבים מדאו' לשמוח בשלמי שמחה בנוסף על שאר השמחות, דהחובה היא לשמוח בכל מה שיכול, וכיון דאשכחן קרא להדיא שבשר שלמים משמח מחויבים מדאו' להוסיף לשמוח בו, אך מי שאינו יכול להקריב שלמי שמחה כגון שהוא טמא, וכן בליל א' דיו"ט שאין בו עדיין שלמי שמחה, יוצאים מדאו' בשאר שמחות עיי"ש) [ותי' זה תירץ הברוך טעם (בהגהות אמרי ברוך שבסוף ספר טורי אבן במס' חגיגה דף ח' ע"ב) והאבנ"ז (או"ח סי' תכ"ג, שכתב שם בתוך דבריו ש'ברור כשמשי' שחיוב ליל א' הוא מדאו' להיפך מהשאג"א שכתב ש'ברור לו' שהוא מדרבנן) ושו"ת אמרי ברוך (סי' ע"ט) והגר"ח מבריסק המובא בעמק ברכה עמ' ק"ח ועוד], (ב)

לא בעינן דוקא יין המשמח ומשכר כמו דלא בעינן זה בליל שבת, וע"כ אין ראייה מהנהגת גדולי ישראל שלא שתו בליל הסדר יין אלא מיין ענבים, די"ל דאח"נ שביום דיו"ט שתו רביעית יין המשמח לקיים בזה מצות שמחת יו"ט כמו בכל ימי חוה"מ.

[נ] וְחֹזֶר מו"ר למעון שאף שלא מצאנו בכל הפוסקים שיש לשתות יין פ"א ביום ופ"א בלילה, אך מצאנו בחזו"א (כס"י קכ"ד ובס"י קכ"ט הנ"ל) שהסתפק לגבי חיוב אכילת בשר שלמי שמחה במועד האם הוא חיוב ב' פעמים בכל יומה, א' ביום וא' בלילה, או דסגי בפעם א', ומרבינן לילה רק להא שאם אכל בלילה ג"כ יצא, ולכא"ל בספק זה דחזו"א תלויה גם שאלה דידן האם יש חיוב לשתות רביעית יין פ"א ביום ופ"א בלילה וא"כ מצאנו שיש לחזו"א צד שיש לשתות יין פ"א ביום ופ"א בלילה, ובכ"ז לא שתה החזו"א בליל הסדר יין אלא מיין ענבים, אמנם באמת אמר מו"ר שמסתבר דאף שבספר חזו"א לא פשט החזו"א ספיקו מ"מ למעשה לא נהג החזו"א לשתות יין ב' פעמים (שאם היה החזו"א נוהג כן היו נוהגים אחריו כן הקה"י והגר"ק) אלא רק פעם אחת ביום, וכמו שמעיד הגר"ק על אביו הקהילות יעקב זצ"ל שהיה שותה בכל יום מימי חוה"מ רביעית יין דוקא, ומסתמא ראה לנהוג כן אצל גיסו החזו"א (ואף שאת הד' כוסות היה שותה החזו"א במיין ענבים וכנ"ל אך הרביעית שבכל יום נראה ששתה מיין).

הנהגת מו"ר כמשמעות כמה שיטות מגדולי האחרונים דבעינן ב"פ לקיים מצות השמחה בלילה וביום

[נא] ואמנם מו"ר אמר שמכיון שאצלו נראה יותר מפשטות הסוגיא (דמוכה ופסחים הנ"ל) די"ש ריבוי מיוחד

ז' ימי המועד שבהם לכו"ע יש חיוב שמחה מדא"ו בימים ובלילות (ואף השאג"א שם"ל שליל יו"ט א' נתמעט מדא"ו מודה בשאר הלילות) ובכ"ז לא אשכחן כלל בפוסקים חיוב לשתות יין בכל לילה מלילות חוה"מ, ואדרבא מדברי חמ"ב (סי' תק"ל סוף סק"א) שכתב שבכל יום מימי חוה"מ יש מצוה לכתחילה לכבדו בסעודה בפת בלילה וביום דומיא דיו"ט דחייבו בשתי סעודות ועיקר אכילה בלחם, ואינו מזכיר שם כלל חיוב דשתיית יין בחוה"מ בלילה וביום, משמע דחיוב דיין במועד (המובא בביאור"ל סוף סי' תקכ"ט דאין שמחה לאנשים בזה"ז אלא ביין) אינו חיוב בלילה וביום (דאין מסתבר שישמיט חמ"כ דבר שהוא חיוב גמור ויביא רק דבר שהוא מצוה לכתחילה).

מנ"ט ואמנם תמה מו"ר ע"ז ואמר דבאמת הדבר צ"ב, דהלא לשו"ע הרב והביאור"ל הנ"ל קיי"ל דבזה"ז אין שמחה אלא ביין, ומכיון שנתחייבנו לשמחה בכל הימים והלילות דהמועד מדוע לא מצינו בפוסקים חיוב לשתות יין בכל לילה מלילות חוה"מ, ובכדי ליישב התמיהה מוכרחים לומר דאף דנתרבו הלילות לשמחה בכ"ז אין חיוב לשתות יין (ואין מצוה לאכול בשר) יותר מפ"א בכל היממה, והא שנתרבו הלילות למצות השמחה הכונה שמי שישתה יין ויאכל בשר בלילות יקיים בהם מצות השמחה (ולא יצטרך שוב לאכול ולשתות ביום), אך אין חיוב מיוחד לשתות יין בכל לילה מז' ימי המועד, ואמנם לפי"ז נדחית הראיה הנ"ל מליל הסדר, דהרי ליל יו"ט ראשון אינו שונה משאר לילות חוה"מ לגבי קיום מצות ושמחת בהגך ואין בו חיוב מיוחד דשתיית יין המשמח (לכל הפוסקים שלא פסקו כהרשב"ם הנ"ל), והוא כמו כל ליל שבת שיש בו חיוב דכבוד ועונג לקבוע בו סעודה ולענגו בבשר ויין כפי יכולתו, וכמש"כ הרמב"ם (הלכות יו"ט פ"ז הט"ז) שיש חיוב כיבוד ועונג ביו"ט כמו בשבת, אך לחיוב זה

שהוי חיוב ב"פ אחת ביום ואחת בלילה, עיי"ש.

נב] ואמנם אמר מו"ר דיש לבדוק ולחפש בספרי פוסקי דורינו מה כתבו

לגבי שתיית יין בחוה"מ, (שהרי מיו"ט א"א להוכיח שאלה זו שביו"ט יש חיוב סעודה בלילה וביום וכל סעודה מצוה לקבוע על היין כמו בשבת, ולא מחמת חיוב שמחה, אלא מחמת חיוב עונג יו"ט ששורה לעונג שבת כמ"ש הרמב"ם, אלא יש להוכיח זאת מהנהגת חוה"מ שאין בו חיוב עונג ואין חייבים בו בסעודה אלא יש בו רק חיוב השמחה) ובאמת מגדולי הדור האחרון מצאנו כמה שהזכירו שיש לשתות יין בכל יום מימות חוה"מ, הלא המה הגר"מ פיינשטיין והרב מדערבעצין המובאים בספר הלכות חוה"מ הנ"ל, וכן כבר הבאנו לעיל עדות הגר"ק על אביו הקה"י שנהג כן בכל יום מימות חוה"מ, וכן מובא בספר ושמחה בחגך (מאמר א') מהגר"י קמינצקי ומהגר"צ אבא שאול, וכן פוסק בספר משנה הלכות (ה"ז סי' ע"ח), ואמנם אף אחד מכל אלו הפוסקים לא הזכיר שיש חיוב זה פ"א ביום ופ"א בלילה, שזה לא מצאנו בשום א' מפוסקי זמננו (מלבד בספר שלמי תודה סי' ע"ד שכותב בעמ' תת"ט ששמע מהקה"י שאם אפשר ישתה רביעית ביום ובלילה, אך גם הוא לכא' סותר עצמו שבעמוד הקודם כותב ששמע מהקה"י דיש מצוה לשתות רביעית יין בכל יום מימי חוה"מ ואין מזכיר שם ביום ובלילה, ולשון ראשון שלו נראה עיקר שכן מעיד בן הקה"י על הנהגת אביו ששתה פ"א בכל יממה רביעית יין, וכ"פ עפ"י הגר"ק (עצמו).

נג] ואמר מו"ר דנראה לפרש בזה דאף דהחזו"א הסתפק דיתכן דיש

לקיים המצוה באכילת בשר שלמי שמחה מדאו' פ"א ביום ופ"א בלילה, מ"מ ס"ל לחזו"א למעשה דחובת שתיית יין בזה"ז היא מדרבנן (וכשימת הערוך לנר סוכה מ"ב שכתב כן

ללילות החג (וכמש"כ כן להדיא בריב"א שבתוס' פסחים הנ"ל) ומשמע מזה שיש חיוב נפרד לכל לילה ולכל יום מימי החג, לכן הוא נוהג לשתות רביעית מיין ענבים בכל לילה מלילות חוה"מ (וכשימת הגרשז"א שיוצאים במיין ענבים יד"ח שמחת יו"ט), ושו"מ כן בלשון הצ"ח (פסחים ע"א ע"א) שכתב בתוך דבריו "הא ודאי שחייבים לאכול בכל יום ובכל לילה בשר קודש לשמחה בו", ומשמע פשמות לשונו שיש חיוב מיוחד לאכול בכל לילה בשר קודש, וא"כ בזמננו שאין בשר קודש נראה דלהצ"ח יש חיוב לשתות בכל לילה רביעית יין, וכן נראה דס"ל להשאגת אריה דהוי חיוב נפרד ליום ולילה, שהרי כתב בשאג"א (סי' ס"ח) שחיוב ליל יו"ט ראשון בשמחה הוא מדרבנן, ובה מפרש את דברי הרשב"ם הנ"ל שתקנו חז"ל לשתות ד' כוסות בליל פסח ביין המשמח כדי לקיים בזה מצות שמחה דרבנן דליל א', והלא בודאי שלשימתו שליל א' הוא רק דרבנן א"כ בשתיית יין בליל א' אין יוצאים יד"ח המ"ע דאו' דושמחה בחגך, וצריך לשמח עצמו שוב ביום דיו"ט א' לקיים המ"ע דאו', ואם נימא דמספיק פ"א ביממה לקיים המצוה, א"כ מדוע חייבוהו כלל חז"ל לשתות יין המשמח בליל פסח (לשימת הרשב"ם) והלא בלא"ה יקיים המצוה גם ללא תקנתם בשתיית היום דיו"ט א', ומוכרח מזה דיש חיוב בכל הימים לשתות פ"א ביום ופ"א בלילה, וע"כ תקנו חז"ל גם בליל יו"ט ראשון שישתה יין המשמח שיהא יום א' כשאר הימים ששותים בהם יין פעמיים (משא"כ אם כשאר הימים מספיק פ"א ביממה אין מעם שיהייבו חז"ל ביום א' יותר משאר הימים), וכן ראינו בספר שלמי תודה (סי' ע"ד) שמביא ראיה מדברי התו"ט (סוכה פ"ד משנה ח' סוד"ה מלמד) ומדברי המהרש"א (פסחים ע"א ע"א ד"ה ליל יו"ט האחרון) שסבירא להו לגב שלמי שמחה

הביא לקרא ד'שמחתם לפני ה' שבעת ימים' לגבי חיוב שמחה כל החג, ואם כן אשכחן גם להרמב"ם דבקרא דשמחה מודגש יותר ענין הימים, (ונציין אמנם שתמהו בזה האחרונים למצוא מקורו בש"ס, שהוא לכא' להיפך מדרשת חז"ל שדרשו קרא זה על נטילת לולב ז' ימים ובמקדש דוקא, עיין במכתבי תורה מכתבי הגר"מ קאלינא להרונצ'ובער מכתב קנ"ד, ובאדר"ת בזהב שבא בפסחים ע"א, ואכמ"ל).

חובת היין בזמח"ז האם היא מדאו' או מדרבנן

[נה] וחזרו התלמידים לדון ולפלפל עם מו"ר אם מח' הנ"ל דהגרשו"א עם שאר פוסקים הנ"ל האם מיין ענבים הוא כיין לגבי מצות שמחת יו"ט הוא כמח' במצוה דאו' דאזלינן ביה לחומרא, דהרי מצות שמחת יו"ט אף בזה"ז היא מדאו' [כמו שהאריך להוכיח ולפסוק בשאג"א סי' ס"ה (ולדחות מהלכה את דברי תוס' מו"ק י"ד ע"ב דשמחת החג בזה"ז היא מדרבנן), וכן פסק להלכה במ"ב (סי' תקכ"ט סקט"ו)], והלא בזמננו אין שמחה אלא ביין וכדברי ריב"ב (פסחים ק"ל) דהיין בזה"ז הוא תמורת השלמי שמחה בביהמ"ק (כמש"ב בביאור"ל סס"י תקכ"ט), וא"כ י"ל דכמו דהשלמי שמחה בזמן ביהמ"ק הוא חיוב דאו' ה"נ חובת היין בזה"ז הוא חובה מדאו', או דנימא דאף לריב"ב חובת היין

להדיא) וא"כ ספק זה לגבי יין בימינו הוא ספק דרבנן דאזלינן ביה לקולא, ובזה יתיישב מש"כ השלמי תודה ששמע מהקה"י דכשיכול לשתות בקל פ"א ביום ופ"א בלילה יעשה כן (דאף דמילי דרבנן ספיקו להקל מ"מ כשיכול בקל לצאת מידי ספק עדיף), אך אין מחויב לעשות כן אלא מספיק ביממה וכנ"ל שכן נהג הקה"י עצמו.

ביאור אלו הפוסקים שנראה שסברו שישתו היין ביום

נד] והוסף מו"ר דיש לבאר סברת כל הפוסקים הנ"ל דאף שס"ל שחויב זה דיין בחוה"מ הוא חיוב ששייך פ"א ביממה, מ"מ צ"ב מדוע סתמו לקיים חיוב זה ביום ולא בכניסת היממה שמתחילה היממה מהלילה, והלא זריזין מקדימים למצוות לקיים המצוה בתחילת זמנה (ג). וביאר מו"ר די"ל על פי מה שכתב רש"י (סוכה מ"ח) דבקרא דשמחת היו"ט נזכר בו בתורת תיבת ימים, וכוונת רש"י דקרא דושמחת בהגך קאי על הפסוק הקודם לו "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים", אלא דילפינן בזה דימים אף לילות במשמע, ומכיון דהפסוק הזכיר הימים להדיא והלילות רק נכללו בימים, משמע מזה דעיקר השמחה הוא בימים יותר מבלילות [ויש להוסיף שגם הרמב"ם בהל' לולב פ"ח הי"ב

(ג) א"ה: לכאורה אפשר לתרץ שבזמן חז"ל לא היתה רגילות לאכול בשר ולשתות יין בלילות, אלא כדאי' בפוסקים (מ"ב סי' קנ"ז סק"ד) דיש לנהוג בסדר האכילה כמו בדור המדבר שהיו אוכלים לחם בבוקר ובשר בין הערביים ולא בלילה, ועיקר הסעודה היתה נהוגה אצלם תמיד בצהריים וע"כ היו מקיימים בימי חוה"מ חיוב שתיית היין ואכילת הבשר ביום ולא בלילה, וכדאי' ברמב"ם בהל' יו"ט (פ"ו הי"ט) שכתב סדר היום של ימות המועד שאוכלים ושותים ושמחים בסעודת היום שאחרי מנחה עד הלילה, ודייק מזה השפ"א (סוכה מ"ח ע"א) שבלילה לא היו חוגגים סעודות, וכן דייק עוד בשפ"א מגמ' סוכה דף נ"ג שמביאה את כל סדר היום דחג הסוכות ואי' שם שרק ביום קיימו מצות שמחה באכילה ושתיה ובלילות דימות חג הסוכות עסקו כל הלילה בשמחת בית השואבה ולא נזכר שאכלו ושתו בלילה, ולכא' י"ל דהטעם בזה כנ"ל.

בזה"ז היא רק מדרבנן (שהייבוי דדוגמת חיוב התורה דשלמי שמחה) והוי מח' בדרבנן דאזלינן ביה בתר המיקל.

נר] והנה בביאור"ל סתם ולא פירש האם היין בזה"ז הוי מדא' או מדרבנן, אך מצינו בדברי הערול"נ (סוכה מ"ב ע"ב) שכתב להדיא ששמחת היין בזה"ז אינה אלא מדרבנן שתקנו לעשות דוגמת שמחה שהיה במקדש שקיימוהו בדבר שנאמר בו שמחה להדיא בקרא, וה"נ תקנו רבנן לקיים השמחה ביין שנזכר בו שמחה להדיא בקרא, וא"כ לשיטת הערול"נ הוי ספק דידן ספק בדרבנן דאזלינן ביה לקולא.

נז] ואמר מו"ר דלכא' יש להביא ראיה למש"כ הערוך לנר הנ"ל דחיוב שתיית יין במועד בזה"ז הוא רק מדרבנן שהרי א"י בגמ' (סוכה מ"ז ע"ב) שאין מצוי לאדם שיהיה לו בכל יום מימות חוה"מ כוס יין, ובלשון הגמ' "כוס כל יומא מי איכא" ופירש"י "אין יין מצוי לכל אדם בחולו של מועד", (וכן א"י ברש"י בעירובין דף מ' ע"ב) ולכא' אם שתיית יין במועד הוא חיוב דא' א"כ צריך להיות מצוי לכל אדם מישראל יין בכל יום מימות חוה"מ, אלא בע"כ שחיוב זה הוא חיוב דרבנן, וע"ז י"ל שלא חייבו רבנן חיוב זה רק "כפי ממונו",

וכמש"כ כן השו"ע לגבי קניית בגדים ותכשיטים לאשתו (שהוא אותו חיוב כמו החיוב דיין לאנשים) שהחיוב הזה הוא רק "כפי ממונו", ומשמע שעניי בישראל שאין לו כסף לקנות בגדים ותכשיטים לאשתו פטור מחיוב זה (שרק בד' כוסות ובחנוכה מצינו חיוב לחזור על הפתחים לקיימן ולא בכל מצוה דרבנן), ועפ"ז מתורצים דברי הגמ' הנ"ל ד"כוס בכל יומא מי איכא" שבזמנם היה היין יקר וע"כ היו הרבה עניים שלא היה ממונם מספיק לקנות יין לכל יום מימות המועד, וע"כ אומרת הגמ' שאין מצוי לכל אחד יין בימות חוה"מ, ובפרט דאף מי שאינו עני כל כך מ"מ אשכחן בפוסקים שהסתפקו לומר שרק על מצוה דא' החיוב לבזבז עד חומש מנכסיו (וכדא' בס' תרנ"ו ס"א ובמ"ב שם סק"ח) אך על מצוה דרבנן אין חיוב זה (עיין בשו"ת מנח"י ח"ז סי' ו' וכן הסתפק בזה בשו"ת דברי יציב אבהע"ז סי' ב') ואם כן לצד זה כשהיין יקר יותר מהרגיל אין חיוב לבזבז ממונו ע"ז (אף פחות מחומש מנכסיו) משא"כ אם הוי חיוב מדא' אין מסתבר דשבעה רביעיות יין יהיו כ"כ ביוקר עד שיהיו לסתם בנ"א יותר מחומש מנכסיהם, וא"כ מדא' בגמ' וברש"י הנ"ל דסתם בנ"א לא היו מצוי אצלם יין במועד, ולא בזבזו ע"ז חומש מנכסיהם ש"מ דאינו חיוב מדא' (ד).

(ד) א"ה: והנה אולי יש גם מקום להוכיח ששיטת המ"ב היא גם כן כהערול"נ דחובת היין בזה"ז היא מדרבנן (ולא כשו"ע הרב שהיא מדא') שהרי המ"ב (סי' תקכ"ט סק"א) מוסיף שם על דברי המחבר דיש לקבוע כל סעודה על היין (שפי' בביאור"ל בסוף הסימן דזה בכדי לקיים מצות השמחה ביין) ומוסיף המ"ב שגם מצוה לאכול בשר, וכותב ע"ז "וכל זה אם ידו משגת", ולכא' משמע דקאי בין על הבשר ובין על היין שבאין ידו משגת פטור מהם, ובאמת צ"ע דהמקורות שכתב המ"ב לזה בשעה"צ סק"ב קאי לגבי עונג שבת שהוא חיוב מדרבנן ולא לגבי שמחת יום טוב שהוא חיוב מדא', וצ"ל שס"ל למ"ב כנ"ל שחובת שמחת יום טוב ביין ובשר דוקא היא מדרבנן, ועל כן מסתבר דלא החמירו בו יותר מחיוב דעונג שבת, אך באמת אי"ז ראיה מוכרחת דיתכן לפרש שמה שכותב שם המ"ב "וכל זה אם ידו משגת" קאי רק על מה שמוסיף שיש מצוה לאכול בשר, שזהו לכו"ע רק חיוב מדרבנן, ולא קאי על היין שפתח בו, שבוה יתכן דס"ל שהוא חיוב מדא' כשיטת השו"ע הרב.

שיטת השו"ע הרב דחובת היין בזה"ז היא מדאו'

נח] ואמנם מדברי רבינו בעל התניא זי"ע בענין זה נראה שסובר שחובב שתיית יין במועד הוא מדאו', שרק בו יוצאים יד"ח שמחה מדאו', דהנה כתב השו"ע (בס' רמ"ב ס"א בסוגריים) וז"ל "אבל העונג והשמחה ביו"ט במאכל ומשתה הוא מן התורה כמו שיתבאר בסימן תקכ"ט" עכ"ל, וכתב ע"ז שם בקו"א סק"ב וז"ל "העונג והשמחה כו'. ר"ל עונג שיש בו שמחה, כגון בשר ויין, שאין שמחה אלא בבשר ויין, כמבואר ברמב"ם סוף פ"ו מהלכות יו"ט, אבל העונג בשאר דברים משמע שם דאינו אלא מדברי סופרים, כמו בשבת, ועיין במ"א סי' תקכ"ט ס"ק ג' ודו"ק", עכ"ל הקו"א.

נמ] והנה זה ברור דחזינן מדברי השו"ע הרב דפליג על השאג"א הנ"ל הסובר שכל השמחות הם מדאו' וס"ל לשו"ע הרב לדייק מלשון הרמב"ם שם"ל לרמב"ם ששאר שמחות הם רק מדרבנן ורק בשר ויין מדאו' (ולקמן נבאר מהיכן דייק זאת השו"ע הרב), והנה השו"ע הרב עצמו (בס' תקכ"ט ס"ז) פוסק כהב"י החולק ותמה על הרמב"ם שכתב דאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין דהלא בגמ' אי' בשם ריב"ב דבזה"ז אין שמחה אלא ביין בלבד, וכן פוסק שם השו"ע הרב כתמיהת הב"י דעכשיו אין חובה לאכול בשר (ומ"מ כותב דמצוה יש בזה וכנראה הכונה מצוה מדרבנן), וכותב להדיא שעכשיו אין יוצאין יד"ח שמחה אלא ביין שנאמר "ויין ישמח לבב אנוש", ומשמע שלדידיה הוי חובב

היין בזה"ז מדאו', והיינו שאף שבפרט זה דבשר פוסק השו"ע הרב דלא כרמב"ם וס"ל דבזה"ז אין חובת בשר, לכאו' אינו חולק על מה שמדייק בקו"א הנ"ל מהרמב"ם ששאר שמחות הם רק מדרבנן ורק בשר ויין הם מדאו', ולכאו' לדידיה אחר שם"ל שבשר בזה"ז הוי ג"כ רק מדרבנן וכמו שאר שמחות הרי נשארה לנו האפשרות לקיים המ"ע דאו' דשמחה רק ביין (ח).

פירוש הפסק"ת בדברי השו"ע הרב ותמיהה עליו

ס] ואמנם מצינו בספר פסק"ת (סי' תקכ"ט הערה 39) שמפרש דמה שכתב השו"ע הרב ששאר מיני שמחות הם מדרבנן קאי רק על שמחות בדברים שאינם מאכלים ומשקאות כשירה וריקוד וכדו', אך במאכלים ומשקאות שמתענג האדם עליהם ויש לו בהם שמחה מודה השו"ע הרב לשיטת השאג"א דמקיים בהם השמחה מדאו', וראית הפסק"ת לזה היא ממה שכתב הקו"א "כגון בשר ויין", וכן הוסיף מו"ר דלכאו' היה מקום לדייק כהבנת הפסק"ת גם מלשון השו"ע הרב בתוך הסעיף, דהא הקונטרס אחרון קאי שם על מש"כ בתוך הסעיף וז"ל בסוגריים "אבל העונג והשמחה ביו"ט במאכל ומשתה הוא מן התורה כמו שיתבאר בס' תקכ"ט" עכ"ל, ומדנקט מאכל ומשתה ולא בשר ויין יש מקום לדייק כנ"ל דכל המאכלים והמשקאות מקיימים בהם המצוה מן התורה.

סא] אך הקשו התלמידים על דברי הפסק"ת הנ"ל, דהלא הקו"א

(ה) א"ה: וכן יש לדייק עפ"ז הא שבשו"ע הרב בס' תקכ"ט ס"ד כתב לגבי שתיית יין באמצע סעודתו, דוהו 'אם ידו משגת לזה', וכן כתב דירבה בבשר ויין ומגדנות 'כפי יכולתו', אך לגבי עצם חובב השמחה ביין לקיים בזה מ"ע דושמחת (שהביא חיוב זה בנפרד בס"י ובס"ז) שם לא כתב אם ידו משגת לזה, די"ל שלשיטתו שרק בזה מקיימים המ"ע דושמחת בחגך מחוייב לדחוק עצמו לקיים המ"ע דאו'.

ללאכול בשר ביו"ט, מ"מ ליכא בזה הדין דעשה דוחה ל"ת היות דהעשה דשמחת יו"ט ניתן להידחות באופן שחלם חלום רע ביו"ט ואינו רוצה ללאכול שלא יתקיים חלומו וכו', ובכח"ג לא אמרינן דעשה דוחה ל"ת, וכדאשכחן באונס ומפתה דאין העשה ד'ולו תהיה לאשה' דוחה מל"ת כשהאשה אמורה עליו בלאו, היות דניתן העשה להידחות כשתאמר האשה שאינה רוצה שישאנה וכו', ומדלא כתב השו"ע הרב דלא אמרינן דעשה ידחה ל"ת משום דאפשר לו לקיים המצוה דשמחת יו"ט במאכלים אחרים וא"כ הו"ל אפשר לקיים שניהם, ש"מ דס"ל לשו"ע הרב דלמהרש"ל א"א לקיים המצוה אלא בבשר ולא בשאר מאכלים, וא"כ ה"נ נראה דלשו"ע הרב עצמו א"א לקיים המצוה אלא ביין דוקא ולא בשאר מאכלים ומשקאות, (דכל המח' בין המהרש"ל להב"י הוא אי בעינן בזה"ז גם בשר או שמספיק יין, אך לגבי שאר מאכלים שוים המהרש"ל והב"י, וכמו שסובר השו"ע הרב בשיטת המהרש"ל שאין מקיימים בשאר מאכלים את המצוה ובעינן מדא"ו דוקא בשר ה"נ לדידה שפוסק כהב"י לגבי יין הוי כן).

[סג] ולפי מש"כ לעיל צריך לפרש שמש"כ הקו"א הנ"ל "כגון בשר ויין" הוי כגון זה ולא יותר, וכן צ"ל לפ"ז שמש"כ בתוך הסעיף דהעונג והשמחה ביו"ט במאכל ומשתה הוא מן התורה כוונתו רק על בשר (בזמן ביהמ"ק) ויין (בזה"ז), אלא שלא רצה להאריך בסי' רמ"ב בפרטי דיני יו"ט (שאי"ז מקומו להיכנס לכל הפרטים הנ"ל) וסמך על מה שסיים "כמו שיתבאר בסי' תקכ"ט", ששם כתב להדיא כ"ז.

[סד] והקשו התלמידים דלפי מסקנת מו"ר דלשו"ע הרב הוי חיוב שתיית יין בזה"ז מדא"ו, א"כ לשו"ע הרב הוי המחלוקת הנ"ל אם מיין ענבים נחשב כיון

כותב דיליף שהעונג בשאר דברים הוא מד"ם כמו בשבת ממשמעות הרמב"ם ספ"ו מהל' יו"ט, ולכא"ו כוונתו דא"ו שם ברמב"ם מקודם בהלכה ט"ז "כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה כך כל ימים טובים שנאמר 'לקדוש ה' מכובד' וכל הימים טובים נאמר בהם 'מקרא קודש', וכבר בארנו הכיבוד והעינוג בהל' שבת", ומוזה שמשוה הרמב"ם חובת עונג יו"ט לעונג שבת שהוא רק מדרבנן יליף השו"ע הרב שהעונג בשאר דברים הוא מדרבנן כמו בשבת, ומוזה מוכרח שכוונת השו"ע הרב דהעונג בשאר דברים הוי דרבנן קאי אף על דברי מאכל ומשתה, שהרי להדיא פירש הרמב"ם בהל' שבת (פ"ל ה"ז) "איזה הוא עונג זה שאמרו חכמים שצריך לתקן תבשיל שמן ביותר ומשקה מבושם לשבת" וכו', וע"ז דייק השו"ע הרב דעונג זה דמאכל ומשקה ביו"ט אינו אלא מדרבנן, וחזינן להדיא שרק בבשר ויין מקיימים המ"ע מה"ת וכמש"כ הרמב"ם "אין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין", והיינו משום שהם מאכלים שיש בהם עונג ושמחה ביחד משא"כ בסתם מאכלים ומשקאות אף שיש בהם עונג מ"מ אינם משמחים כבשר ויין ואין מקיימים בהם מצות השמחה.

הוכחת מו"ר דלשו"ע הרב הוי השמחה בשאר מאכלים מדרבנן

[סב] וחרז מו"ר לחזק דברי התלמידים ומצא ראיה מוכחת מדברי השו"ע הרב במקו"א לפירושים (שהעונג בשאר מאכלים הוא מד"ם ודלא כפי' הפסק"ת), והוא מדברי הקו"א סי' תצ"ח (אות ה') שדן מדוע לא נימא שיבוא עשה דשמחת יו"ט בבשר וידחה לאו דחילול יו"ט, דעשה דוחה לא ל"ת, וכותב שם דלדידן אין שמחת יו"ט אלא ביין ולא בבשר, וממשיך שם דאף לשיטת המהרש"ל דס"ל דאף בזה"ז הוי חיוב מדא"ו

תמורת השמחה הזאת, וא"כ מוכח לביאור מו"ר המפרש בדברי השו"ע הרב שהמתענה ביו"ט תענית חלום מקיים בזה מצות שמחת יו"ט, דמזה מוכח שהשו"ע הרב ס"ל דשמחת יו"ט ביין היינו מהנאת הטעם שבו, וממילא ה"נ יוצאים יד"ח במיין ענבים וכהגרשו"א הנ"ל.

עוד יש לצרף השיטות דחובת שלמי שמחה היא פ"א בכל הרגל וה"נ י"ל דסגי ברביעית יין לכל הרגל

סו' ועוד הוסיף מו"ר דבאמת יש לנו לצרף לכל אלו הצירופים הנ"ל עוד סברא חדשה להקל בנידון דידן (בנוסף לכל הצירופים הנ"ל דהוי ס"ס וכו'), ולחדש ולומר שאף הרוצה להחמיר כהפוסקים שיש לשתות יין דוקא במועד מ"מ יש סברא להקל ולומר דמספיק שישתה רביעית יין אחת בכל ז' ימי המועד, ואי"צ לשתות רביעית בכל יום, דהנה מדברי ריב"ב חזינן דהיין בזה"ז הוא תמורת הבשר של השלמי שמחה בזמן הבית, והנה אף שבהרבה ראשונים (רש"י ותוס' בסוכה דף מ"ב ובדף מ"ח ועוד ראשונים) משמע שבזמן המקדש היה חיוב לאכול כל יום מבשר שלמי שמחה, (ויתר מזה הבאנו לעיל שלהצל"ח בהגיגה דף ו' בעינן פ"א ביום ופ"א בלילה והחזו"א ג"כ מסתפק להצריך לאכול בשר הגיגה ב"פ ביממה) מ"מ ברמב"ם אין הדבר מפורש שיש חיוב לאכול בשר שלמי שמחה במועד, וכמו שהקשה כבר בזה הערוך לנר סוכה דף מ"ב שתמה על הרמב"ם שלא ראה שהביא דין זה שמצוה לאכול ביום משלמי שמחה, וכן הקשה בשפ"א (יומא ג' ע"א).

סז' והנה השפ"א שם מתרין בזה דהרמב"ם פוסק ומפרש דהא דאי' במשנה דיש חובת מ"ע דשמחה כל שמונה ימים אין הכונה שחייב לאכול כל

לגבי שמחת יו"ט מח' בדאו' דאזלינן ביה לחומרא (למי שאפשר לו לשמוח בשתיית יין) וא"כ צ"ע האם לשיטת השו"ע הרב ג"כ אפשר להקל כדעת הגרשו"א לצאת יד"ח השמחה במיין ענבים, וענה מו"ר וחידש שאף שלהשו"ע הרב הוי הנידון במצוה דאו' דספיקו להחמיר, מ"מ למעשה יש לנו כאן כמה בחי' של ספק ספיקא, שכל ספק ספיקא דינו כספק דרבנן לקולא, ופירש מו"ר הספק ספיקא שיש בענין זה, דהנה יש לנו מקודם את שיטת השאג"א והיראים הנ"ל דלא בענין בזה"ז שום דבר מיוחד שחובה לשמוח דוקא בו ויוצאים המצוה דאו' בכל דבר, והוי צד א' לפטור משתיית היין לגמרי, ואף את"ל כהפוסקים דבעינן לשמוח ביין דוקא מ"מ יש לנו צד ב' להקל בשתיית מיין ענבים כשיטת הערל"ג הסובר דחובת היין היא מדרבנן, ולשיטתו ודאי דאפשר להקל בחיוב זה כשיטת הגרשו"א כדין כל ספק דרבנן דלהקל, וא"כ אף שיש לנו את שיטת השו"ע הרב דחיוב היין הוא מדאו' שלשיטתו י"ל על מח' הנ"ל דהגרשו"א ושאר הפוסקים דהוא מח' בדאו' דספיקו להחמיר, אך מכיון שכנ"ל יש לנו עוד ספקות תו הוי ליה כס"ם דדינו לקולא.

סה' ושוב אמר מו"ר בשם הגאון ר' רח"ה שליט"א שיש מקור שגם שיטת השו"ע הרב היא כהגרשו"א דוקא, וזהו עפ"י ביאור מו"ר לעיל שמפרש בדברי קו"א שבסי' תצ"ח הנ"ל שלשו"ע הרב המתענה תענית חלום ביו"ט מקיים בזה מצות שמחת יו"ט, וזה שייך לומר רק אם נימא שהשמחה דהיין היינו ההנאה מטעמו הערב, שבזה ניתן לומר שהאדם שאינו חפץ בהנאה זו ונהנה עתה יותר מהתענית הרי הוא מקיים בזה ג"כ את מצות השמחה, אך אם נאמר דהשמחה ביין היינו מכה המשמה המיוחד שיש ביין, א"א לומר שהתענית תהיה

לינה אחת, ולפי"ז מובן הא דמספיק אכילת
בשר שלמי שמחה פ"א בכל הרגל.

פמ"ז והנה לשיטות אלו דחייב שלמי שמחה
הוא פ"א בכל הרגל, י"ל דה"נ
לגבי חובת היין בזה"ז שהוא תמורת חובת
השלמי שמחה בזמן המקדש דהחובה היא רק
על שתיית רביעית יין אחת בכל הרגל, וכל
הז' ימים יכול לשמח עצמו בכל דבר שרוצה,
ואף שהרמב"ם כתב שכל הז' ימים האנשים
משמחים עצמם בבשר ויין, הנה הרמב"ם
לשיטתו אזיל דאינו פוסק כריב"ב ולא ס"ל
שהיין בזה"ז הוא תמורת בשר השלמי
שמחה, אלא הבשר והיין הוא בבחי' שאר
השמחות שחייב בהן כל הז' ימים, ולשיטתו
הרי כבר כתבנו מהערול"נ דיכול לקיים
המצוה בז' הימים במיין ענבים שהוא ממין
יין המשמח, וכמו שמקיים המצוה בבשר
חולין שהוא ממין בשר שמביאים ממנו
הגניגה המשמחת, והרי כל הנידון שיש מקום
להצריך דוקא יין המשמח הוא לשיטת ריב"ב
דיתכן דבעי ריב"ב דוקא יין המשמח ממש,
וכמו דבעי ריב"ב בשר שלמי שמחה דוקא,
וע"ז ניתן לצרף את השיטות הנ"ל דס"ל דסגי
בשלמי שמחה פ"א ברגל, ומכיון דיין לריב"ב
הוא תמורת השלמי שמחה סגי ברביעית יין
לכל הז' ימים (ו).

הימים שלמי שמחה, אלא חייב לשמח עצמו
בשאר שמחות דכסות נקיה וכדו', אבל מצות
שלמי שמחה אי"צ לקיים אלא פ"א ברגל,
וכותב השפ"א שכן משמע בדברי הרמב"ם
שכתב דצריך להביא ברגל שלמי שמחה
ומשמע דאי"צ להביא רק פ"א, ורק לגבי
שאר שמחות כתב דחייב לשמח בהם כל
הימים, וכע"ז כתב גם בערוך לנר הנ"ל,
[והשפ"א שם מפרש שכן סבר גם תוס' בכמה
מקומות בש"ס (ר"ה ה. ד"ה מה, ויומא ג' ע"א
ד"ה פזר, וסוכה מ"ז ע"א ד"ה לינה) שהקשו תוס'
שם מדוע בעינן קרא דיו"ט חייב בלינה
תיפוק ליה דבעי להקריב שלמי שמחה בכל
יום וא"כ בעי לינה בשביל הקרבת הקרבן,
ומתרץ תוס' בתירוץ השני דסגי לשמח
עצמו בכסות נקיה וכדו' ואי"צ דוקא לשמח
עצמו בשלמי שמחה, וע"כ בעינן קרא להיב
בלינה, ומפרש השפ"א דתי' הב' דהתוס' ס"ל
כשיטת הרמב"ם הנ"ל].

פמ"ח ולפרש ההסבר בשיטה זו י"ל עפ"י
מש"כ הגאון הרגצ"ב ער
בצפע"נ (הל' יו"ט פ"ו הי"ח) שמביא מהרשב"ם
(ב"ב דף צ"א ע"א) דכל ז' ימי המשתה הם כמו
יום אחד, וכותב הצפע"נ דה"נ גם ז' ימי
היו"ט דהוי ג"כ כן וכדאי' בזבחים (דף צ"ג
ע"א) לענין חיוב לינה דהכתוב עשאן לכולם

(ו) א"ה: וכן יש לדייק דישנה משמעות שגם הביאור"ל, שגם הוא פוסק כריב"ב וכו"ל, ס"ל כשיטות הנ"ל
דמספיק רביעית יין לכל הימים, דהא הביאור"ל (סו"ס תקכ"ט ד"ה כיצד) מקשה על המחבר אמאי בסעיף ב'
שבו מבאר קיום מצות השמחה במועד לא מעתיק את חובת שתיית היין במועד לאנשים, ומתרץ הביאור"ל דסמך
המחבר על מה שכתב בס"א שיש לקבוע ביו"ט כל סעודה על היין, ולכאז' צ"ע דברי הביאור"ל, דהיכא איכא
למילף חובת השמחה במועד ביין מהא דס"א, והלא חיוב השמחה במועד הוא בכל הז' ימים, ואילו החיוב לקבוע
הסעודה על היין שמוזכר בס"א הוא רק ביו"ט ולא בז' ימי המועד (וכמש"כ המ"ב בסי' תק"ל ססק"א שאין חיוב
סעודה בז' ימי המועד, ורק מצוה לכתחלה יש), והלא חיוב השמחה במועד הוא חובה ואי נימא דחובה לשמח
עצמו ביין כל הז' ימים איך סמך המחבר על היין דיו"ט שכתב בסעיף א' ולא פירש שוב חובת היין במועד בס"ב,
ונראה מזה דהביאור"ל מפרש בדעת המחבר כדעות הנ"ל דהיין נמי תמורת השלמי שמחה, וס"ל למחבר
כמשמעות דברי הרמב"ם (לפי' הערוך"נ והשפ"א) דשלמי שמחה סגי בפ"א ברגל, וממילא ה"נ דהיין דהיו"ט סגי

ע' ובאמת התקשה עוד מו"ר בענין זה דהוי דבר פלא שכל ענין שתיית יין בחוה"מ מוזכר להדיא רק בפוסקי דור האחרון, ולא מצינו זאת להדיא כלל בכל ספרי האחרונים (וזה קשה אף אם נימא דהוי רק חיוב דרבנן דסו"ס הו"ל לפוסקים להזכיר חיוב זה להדיא), וכן מצינו בספר נאות דשא (ח"ב עמ' קכ"ז) שמביא בשם בעל האבני נזר שדייק מגמ' הנ"ל דכוס בכל יומא מי איכא דבחוה"מ אין חיוב לשתות יין, ומסביר זאת שם עפ"י פנימיות שיצה"ר מתגדל ע"י היין ורק בשבת בשבת ויו"ט שיש לעולמות עליה גם ליין יש עליה משא"כ בחוה"מ שאין בו עליית העולמות א"א שתהיה בו מצות שתיית יין, והיינו שחובת השמחה ביין הוא רק כשיכול ובחוה"מ א"א לקיים חיוב זה, וחזינן ג"כ מדבריו שלא היה מנהג בימיו לשתות יין בחוה"מ, ולשיטות הנ"ל א"ש דאין חובה

לשתות יין בימות המועד דיצא כבר יד"ח ביין ששתה ביו"ט.

עא' וראינו בא' מספרי זמנינו מגילת ספר (או"ה סי' ל"א) שכתב ג"כ מסברא בעלמא דסגי ברביעית א', וכותב שם דכמו שברור לענין חיוב השמחה לנשים בבגדים שסגי במה שקנה לה בגד ולבשה אותו בתחילת החג ואין לה חובה ללבשו כל יום בימות המועד, (אך ראינו זו אינה, דיתכן דהשמחה לה בעצם שיש לה בראותה חבגד אף ללא הלבישה) וגם בחלוקת קליות ואגוזים לקטנים כותב דלא אשכחן דחיוב זה הוא בכל יום מימות המועד אלא אפשר לשמחם כל ימות המועד בשאר שמחות, (ואמנם נראה דלהמחייבים שתיית יין כל יום ה"נ יתחייב ליתן לקטנים כל יום קליות וכו') ומתוך זה מסיק שם דה"נ בחובת שתיית היין אין חובה לשתות

לכל הז' ימים וע"כ אי"צ לכתוב שוב חובת היין במועד שיצא כבר יד"ח בהיין דהיו"ט. (ועוד ראוי לציין שיטה מחודשת יותר בחיוב דשלמי שמחה, והיא השיטה המובאת במאירי פסחים ע"א שי"א שחיוב שלמי שמחה הוא רק ביום ראשון דהרגל ואין עליה חובת תשלומין עיי"ש, וגם לשיטה זו י"ל דלפ"ז גם חובת היין לריב"ב בזה"ז היא רק ביום הראשון דהרגל דומיא דשלמי שמחה, ולשיטה זו א"ש טפי פסק המחבר שכתב חובת היין רק ביו"ט ולא במועד, דלשיטה זו אף מי שלא שתה יין ביו"ט אי"צ לשתות יין במועד, אך באמת לא קיי"ל כשיטה זו, וא"א לפרש כן את דברי המחבר, אלא דהמחבר סומך דסתם אדם קיים ביו"ט הדין ושתה כבר יין ביו"ט ונפטר מהיין כל ימות המועד).

ולדרך זו גם מתיישבים להפליא דברי הגמ' (סוכה מ"ז) דכוס בכל יומא מי איכא, וכן ברש"י עירובין מ' ע"ב כתב בסתמא דאינשי לית להו כוס יין בימי חוה"מ, שבאמת כבר נודע בשערים שהגר"ק שליט"א כותב במכתבו (הנדפס בקונטרס אמרי שפר הל' פסח ע' רנב) שתמה מגמ' זו על דברי חמיו הגריש"א שליט"א שמחייב לשתות רביעית יין בכל יום מימות המועד, דא"כ אמאי אינו מצוי יין לכל אדם במועד, והלא כולם מחוייבים שהיה מצוי אצלם יין במועד כדי לקיים מצות השמחה, ות' לו הגריש"א דהגמ' קאי על המשנה דמירי שם בזמן שביהמ"ק היה קיים שהיו מקיימים מצות השמחה בבשר שלמי שמחה ולא הוצרכו אז ליין, אך הגר"ק תמה על תי' הגריש"א דפשטות לשון הגמ' דמדברים שם האמוראים שאחר החורבן בענין זה, וכן פשטות לשון רש"י שם משמע שאף בזה"ז אין מצוי לכל אדם בימות המועד, ולעיל כתבנו ביאור מו"ר בזה לשיטת הערול"נ דיין במועד הוי מדרבנן והיין היה יקר ואין חובה להפסיד ממנו על חיוב דרבנן, אך עדיין בעינן ביאור לשיטת השו"ע הרב הנ"ל דס"ל דחובת היין היא מדאו', א"כ איך יפרש השו"ע הרב את דברי הגמ' דכוס בכל יום מי איכא.

(ובהזדמנות אחרת הזכיר בענין זה את פירוש החת"ם על "מרבית שלום בעולם", דהלא הת"ח מרבית לחלוק זע"ז בדב"ת, אלא שכשיש גזירות ומלחמות בעולם ח"ו הרי הת"ח במלחמות הרוחניות שלהם מחליפים את המלחמה הגשמית במלחמה הרוחנית שלהם ופוטרים את העולם מהמלחמות הגשמיות ובוה הם מרבית שלום בעולם).

סיפור משאלת העשיר השיכור למו"ר בענין שכרות דנח

עג] ומפני קוצר הזמן שנשאר לדבר בדברי אגדה לא דיבר מו"ר הרבה מעניני הפרשה רק אמר ב' גרגרים מעניני האגדה שבפרשה, והתחיל לספר סיפור שכשהיה פעם בלונדון עבור שליחות קודש להחזקת המוסדות לקחו אותו לאיזור של גבירים גדולים אך היו חלשים בשמירת תומ"צ, וכשראה מו"ר שכנראה אף אינם שומרים שב"ק כדין החליט שלא לדבר עמם אודות החזקת התורה למוסדות, שלא היה חפץ לקחת כסף ממחללי שבת, ודיבר עמם רק אודות חיזוק ושמירת התומ"צ, ולקחו את מו"ר להיפגש עם איזה עשיר גדול ודיבר עמו כנ"ל על שמירת התומ"צ, וסיפר לו העשיר שהוא לקוי במדה מגונה שמביאה להרבה עבירות שהוא רגיל להשתכר ה"י, ואמר העשיר הנ"ל למו"ר שיש לו שאלה קשה בענין זה, ואמר למו"ר שאין לו מה לחשוש ולהתבייש אם לא ידע לענות תשובה על שאלה קשה זו, שהוא כבר שאל שאלה זו להרבה ת"ח גדולים שביקרו אצלו ולא ידעו ג"כ לענות עליה, והשאלה היא דהנה מצינו בפרשתנו שהשיכור הראשון בתורה (והגויש מו"ר שכן היה לשון העשיר הנידח הנ"ל, אך ח"ו להתבטאות כן) היה נח, וע"ז נפשו בשאלתו ורוצה לדעת האם מצינו בחז"ל שהיה לנח

יין אלא פ"א במועד, ושוב מצאנו שכן פוסק לדינא אחד מפוסקי זמננו והוא במועדים וזמנים (ח"א סי' כ"ט) שג"כ כתב שכיון שמצות שמחה היא מצוה אחת נמשכת לכל שמונת ימי החג ע"כ אין חובה לשתות יין כל יום דוקא, ומוכיח כן מהא שלא מצינו איסור לקיים מצות עונה במועד בזמן שביהמ"ק קיים אף שמבטל בזה אכילת שלמי שמחה מאותו היום עיי"ש [וכע"ז כתב בשו"ת מנחת ברוך סי' ע"ז לדחות ראית השאג"א הנ"ל, דמוכיח מגמ' פסחים דף פ' דאפשר לטמאות אדם במת ער"פ אף שמפסידים ממנו עיי"ז אכילת שלמי שמחה לכל ו' ימים הראשונים דפסח, וכותב ע"ז המנח"ב דאי"ז ראיה דכיון שהשמחה של כל הרגל אינה אלא מצוה אחת הרי כשיאכל שלמי פסח בשביעי לא ביטל מ"ע דושמחה בחג, ומוכיח המנח"ב זאת מהא דמותר לקיים מצות עונה במועד, אלא דהמנח"ב שם סובר דהוי היתר מיוחד לקיום מצות עונה אך כשאינו טמא מחויב לאכול שלמי שמחה בכל יום מהמועד, והמועד"ז מוכיח מראיה זו דעונה שאין חיוב כלל לאכול שלמי שמחה בכל יום (וכהשפ"א והערול"נ הנ"ל)].

עב] והנה אחרי כל אלו הפלפולים עם התלמידים (שחלק גדול מהם נערכו בצורה של ריתחא ומלחמה דאורייתא גדולה ונמשכו גם לימות השבוע) אמר מו"ר שיש לדעת בענין זה את דברי הרמח"ל זי"ע שכותב שכשת"ח מתפללים ומתווכחים זע"ז בהלכה הרי בזה נלחמים שניהם ביחד נגד הקליפות, שאש הריתחא דאו' נלחמת ושורפת את הקלי', ולא כמו שנראה לרואים מהצד שהת"ח נלחמים כביכול זה כנגד זה אלא כל המלחמות הן כנגד הקלי', והנ"ל אמר מו"ר בנוגע לפלפולים הנ"ל שהם בכדי להילחם בקלי' קשות שישנן היום בעולם

תיקון על שכרות זאת או לא, והוא חפץ ביותר לדעת זאת משום שאם ימצא שהיה לנה תיקון ע"ז הרי הוא ג"כ יתחזק שגם בעבורו יהא עדיין תיקון.

עד] ואמר לו מו"ר שבאמת לעת עתה לא ידועה לו תשובה ע"ז, ואם ימצא תשובה ע"ז בעתיד ישלח להודיעו, ואמנם אחרי תקופה מוצא מו"ר ברמ"ע מפאנו שכותב שליוסף הצדיק היה ניצוץ מנשמת נח [כדחזינן שנקראו שניהם בשם צדיק] ובוזה שיוסף שתה עם אחיו וישכרו עמו תיקן בזה את השכרות דנה.

עה] וביאר בזה מו"ר עפ"י דברי חז"ל שאין ציבור מת, והביאור הפנימי במאמר זה דלציבור מבנ"י ביחד אין כ"כ נפילות וירידות כמו ליחיד מירא, וכדחזינן לגבי המצוות התלויות ברבים כגון ג' התפילות בציבור וכו' שהם נשואים בשלמות הרבה יותר ממצוות התלויות בשמירת כל יחיד בפ"ע, ועפ"ז מובן שנח אף שהיה צדיק אמת ורצה לעשות תיקונים גדולים בשתיית היין (כמש"כ בתחילת דברי מו"ר לפני הקידוש דהוי בבחי' תיקון חטא עה"ד), מ"מ לעסוק בתיקון גדול זה ביחידות הוי סכנה שלא ישללנו הס"מ שוב כמו שהכשיל לאדה"ר בשתיית היין, וע"כ יוסף הצדיק תיקן זאת בזה שהשתכר רק כשהיו עמו כל אחיו שבמי י-ה הק', שבכח הרבים אפשר לעסוק בתיקונים גדולים ללא שיתגבר ע"ז הס"מ, וסיים ע"ז מו"ר שכן היה מנהג העובדה"י הגדולים שאף שהיו לפעמים לוקחים קצת משקה להגביה המוחין הק' שלהם לא היו עושים כן אלא בחבורה ולא ח"ו ביחידות בשום אופן ומטעם הנ"ל, וסיים מו"ר ששלח להודיע להעשיר השיכור הנ"ל תשובה זו, ושאלוהו התלמידים האם באמת התחזק העשיר מתשובה זו וקיבל עי"ז תיקון,

וענה מו"ר שעצם זה שהתגלגל ויצא על ידו תוספת חידוש בתורה (היינו ביאור מו"ר הנ"ל) הוי תיקון בעבורו.

בירור האם יש לצדיק להתפלל לבטל גזירת חורבן העולם ואופן התפילה בזה
עו] עוד פתח מו"ר לפתע ושאל את המסובים על שולחנו מה דעתם אם יאמרו לצדיק משמים שיש גזירה על העולם, ולמשל שיוזקו פצצת אטום על העולם ויחרב העולם הגשמי, אך כל היהודים הקשורים אל השי"ת ינצלו בנס וישארו בעולם החדש שישאר אחרי החורבן דעולם הגשמי, ורק הגויים והקל"י הקשורים לסמ"א יכחדו ע"י החורבן, האם על הצדיק להתפלל ולבטל גזירת החורבן והכליה מהגויים והקל"י הנ"ל.

עז] והזכירו המסובים את דברי הזוה"ק הידועים שנח נקרא רעיא שמיא מפני שלא ביקש רחמים על דורו הרשעים שנגזרה עליהם כליה ולא מסר נפשו עליהם כמשרע"ה וכו', אך מו"ר טען ע"ז שבאמת אין הדבר פשוט כלל, שבדאי גם נח הצדיק תמים שלא ביקש רחמים לא נבע זאת מעצלות סתם ח"ו מלבקש רחמים על דורו, אלא שבאמת בכל תפלה שהאדם מתפלל הרי בזה הוא מתקשר לענין שעליו הוא מתפלל, ובענינינו כשצדיק מתפלל ורוצה להציל את הרשעים הרי הוא צריך לפייס ולבטל את כל המקטרגים והדינים שנבראו ע"י חטאיהם, ורוצים המקטרגים להינקם מהם ע"י העונש שיקבלו על ידם, וכשצדיק מונע זאת מהם יכולים הם לקטרג על הצדיק ונכדאשכחן שזהו בחי' השעיר לעזאזל שהיו צריכים לשלוח ביוהכ"פ, וכן זהו בחי' היסורים שנגזרים על הצדיקים לכפר על עוון הדור, וממילא מובן שכשנתגברה כ"כ מדת

כשמתגלים מדותיו העליונות, שעבור זה ברא כל העולם בכדי שתתגלה הטבתו ומדות הרחמים שלו הנעלות.

[פ] וביאר מו"ר עוד שבבחי' זו מתבאר

גם החילוק בין התשובה שעשה אדה"ר במשך ק"ל שנה על חטאו, שאי' בחז"ל שסבל במשך שנים אלו מהתגרות גדולה של הסט"א שהיתה מכשילה אותו כל הזמן בחטאים וכו', לבין התשובה שכל יהודי עושה ביוהכ"פ, שכל יהודי עושה תשובה על דעת משרע"ה שלימד את בנ"י דעת האמת איך לעשות תשובה, והיינו דבכל תשובה שהאדם עושה הרי הוא עוסק בזה לבטל את המקטרג המשחית שנברא מחטאו, וא"כ הרי הוא בחשש סכנה מהמקטרג הנ"ל, וכמו שנתגרו המקטרגים באדה"ר והכשילוהו מה"ט, אך זהו רק כשהאדם סובר לסמוך על כוחו שלו בעצמו, וכמו אדה"ר שסבר שבסיגופים שלו שישהה בתוך מי גיהון עד צווארו יומם ולילה יתקן בכח עבודתו וסיגופיו את גופו וכו', אך אנו ביוהכ"פ יודעים שאין בכוהנו כלל לעשות תשובה, וכמו שרואים שבתפילותינו שביהכ"פ שתיקנו לנו אנכה"ג לשונות של קבלה לעתיד שהיא מעיקרי התשובה, שאנו יודעים שאי"ז בכוהנו, אלא אנו פונים להשי"ת ומבקשים ממנו יה"ר שלא אחטא עוד וגו', ועי"ז שאנו פונים אל השי"ת בתחנונים שיעזרנו על דבר כבוד שמו ואיננו סומכים על כוחנו אלא רק על רחמי השי"ת, אנו מצליחים לפעול הכפרה והתיקון הראוי בכל יוהכ"פ, וכמו שמשרע"ה פעל הכפרה ביוהכ"פ כשהתפלל על כבוד שמו ית', ובדרך זו דמשרע"ה שכל עבודתו ופעולתו ותפילותיו היה למען השכינה הק' וכבודו ית' יגמור משיח צדקינו ויגלה רחמי עתיק העליונים

הדין על הדור עד שנגזרה עליהם כליה לגמרי חשש נח הצדיק להתפלל עליהם, שסבר שאין בכוהו לפיים את מדת הדין החזקה הזאת ואין ביכלתו לקחת ע"ע התיקון דדין הקשה הזה.

[עח] אמנם ביאר מו"ר דמשום כן נקרא

בזוה"ק 'רעיא שמיא' ולא רעיא עצלא וכדו', והיינו שאפי' במצב קשה כזה יש למצוא בחכמה גדולה דרכים לבטל את מדת הדין, ואמנם אף אאע"ה אף שלא עשה כנה וביקש רחמים על אנשי סדום הרשעים וחיפש למצוא זכות לבטל את מדת הדין לא הצליח בזה, וביאר מו"ר שלזה צריך את דרך משרע"ה שהוא בעלה דמטרוניתא, שרק הוא יכול למצוא את הדרך לבטל אף את גזירת הכליה הגמורה.

[עט] וביאר מו"ר שתפלת אאע"ה היתה

באופן ישיר על סדום לעורר עליהם רחמים ולמצוא בהם זכויות, וזהו דבר קשה ומסוכן שבה הצדיק מסכן עצמו להינזק ממדת הדין שתפגע בו ח"ו וכנ"ל, וכדאשכחן שהיה צריך אאע"ה לבקש כמ"פ בתחילת כל דיבור 'ועתה אל יחר אף ה'" וגו', אך משרע"ה בעלה דמטרוניתא ביקש למען כבוד השכינה 'למה יאמרו הגויים ברעה הוציאם' וגו' היינו שאי"ז כבוד להשי"ת, וביקש משרע"ה שתתגלה עתה שלמות מדות הרחמים של השי"ת כמ"ש 'ועתה יגדל נא כח ה'" וגו', היינו שזהו כבודו ית' כשמתגלים רחמיו הגדולים, וזו תפלה על גילוי אלקות שע"ז אין סכנה לצדיק מהמקטרגים, כיון שהוא אינו מתקשר כלל עם הרשעים בתפלתו שאינו מתפלל עליהם, אלא מתפלל ומתקשר אל מדותיו ית' ואל גילוי כבודו ית', ומועין שחפץ שיתגלו הרחמים הנעלמים העליונים והגנוזים של השי"ת שביכולתם לתקן הכל, וזהו כבודו ית'

הגנוזות של הש"י ובזה יתקן את כל העולם
 באופן המעולה ללא חורבן וכליה ח"ו אלא
 יגלה את כבודו ית' בתכלית לעין כל עד
 שיכירו וידעו זאת כל יושבי תבל ויכרעו
 ויפולו ולכבוד שמו ית' יקר יתנו, במהרה
 דידן אמן.

ברוך ה' לעולם אמן ואמן

נדפס לכבוד ולזכות

ידידנו המפואר

הרה"ח ר' יקותיאל ברוך קליין שליט"א

לרגל הכנסת בנו לבריתו של אאע"ה בשט"ז

בעש"ק פר' וירא לפרט וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים'

יהי רצון שיוזכה לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים

מתוך הרווחה ורוב נחת דקדושה

ולקבלת פני משיח צדקינו ב"ב אמן